

KRIJSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799,

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 10, blad. 577.)

Onder dagteekening van 11 Juli zond SPOORS het navolgende schrijven aan het U. B.:

De Generaal BRUNE heeft mij heden morgen medegedeeld eene missive van den Generaal DESJARDINS, in *Zeeland* commandeerende, houdende dat de Engelschen het bewuste embarquement te *Southampton* completeerden, en een rapport, waarin gezegd wordt, dat de visschers van het eiland *Schouwen* zich van tijd tot tijd aan boord van de gewapende Engelsche chaloupen begeeven en dat een van hen bericht had, dat de Engelschen 40 hunner oorlogsschepen tegen *Texel* en twee, vergezeld van vier Russische oorlogsschepen, tegen *Goeree* richteden.

Ik oordeele deze berichten zoo gewichtig, dat ik vermeend heb Ulieden daarvan onverwijld kennis te moeten geven, daarbij voordragende om de Zeeuwsche visschers gedurende eenigen tijd het uitloopen te verbieden of wel de geschiktste precautiën te nemen om hun het correspondeeren met den vijand en zijne schepen te beletten.

Het U. B. schijnt — vermoedelijk wel met het oog op de verdiensten, die de visscherij afwierp — den maatregel om het uitloopen te beletten te kras te hebben gevonden; althans bij besluit van 13 Juli werd de A. v. M. aangeschreven, »om de noodige orders te stellen, dat de visschers van het eiland *Schouwen* hunne nering niet uitoefenen dan onder opzicht en bescherming van kanonneerbooten of andere gewapende landsvaartuigen, ten einde voor te komen, dat dezelve geenerhande eigendunkelijke gemeenschap houden met vijandelijke vaartuigen of door dezelve daartoe worden genoodzaakt.»

Dienzelfden 13den Juli zond VAN DER GOES bij geheime missive aan PIJMAN de onlangs ontvangen mededeelingen van de buitenlandsche agenten in. Het Agentschap van Oorlog stelde er den Generaal BRUNE mede in kennis.

Elseneur den 4den Juli 1799. De Commissaris VAN ALLER (1) aan den burger JOHNSON.

Door twee schippers, in 10 dagen van *Petersburg*, hebbe alhier naricht bekomen, dat men in *Cronstadt* nacht en dag werkte om de vloot uit te rusten. Zeven linesschepen zouden reeds gereed zijn; verscheidene kleine vaartuigen werden ook gereed gemaakt en de Engelsche Kapitein POPHAM was met een ander officier in *Cronstadt* om arrangementen voor de inscheping van troepen te maken, die men publiek zeide 41.000 man zouden zijn en in *Lübeck* geland zouden worden.

P. S. Gisteren avond arriveerde een ander schipper, die verhaalt 10 linesschepen vol troepen van *Cronstadt* waren gezeild. Zij hadden de onderste laag geschut niet aan boord, om des te beter de troepen te kunnen bergen. Men schat het aantal daarvan 8000 man en zouden haast meer volgen; hun destinatie dacht men *Lübeck*.

Extract uit eene missive van B. E. ABBEMA, dd. *Hamburg*, 9 Juli:

Heden wordt mij uit *Brunswijk* bericht, dat op den 1sten dezes het regiment Cavalerie van dien vorst, hetwelk tot nog toe geëmployeerd was bij de armee der neutraliteitslinie, aldaar was geretourneerd, om garnizoen te blijven houden, zooals ook op dienzelfden dag de beide Infanterie-bataljons te *Wolfenbüttele* in hun garnizoen waren teruggekomen, zonder dat die troepen door andere bij die armee zouden worden vervangen.

P. S. Na het sluiten dezes ontvang ik bericht van den *chargé d'affaires* JOHNSON uit *Kopenhagen*, wegens het uitzeilen der Russische vloot van 10 linesschepen en 8000 man troepen, naar *Lübeck* gedestineerd, doch dewelke naar de berichten van den Graaf VAN BERNSDORFF in het *Lauenburgsche*, van hetwelk een klein punt tot aan de Oostzee strekt, bij *Travemünde* zouden landen, om door dat land en het *Hannoversche* naar derzelver destinatie te marcheeren. Die kleine landmacht zoude zekerlijk de neutraliteitslinie niet kunnen forceeren, zoo men daarmede (dat moet hier zijn: met *Pruisen*) niet overeengekomen was. Ook zoude het vreemd zijn, om daarmede ons gemeenebest te willen invadeeren. Eerlang zal ik dus gewichtiger berichten te melden hebben. Volgens schrijven van VAN ALLER was die vloot te *Reval* gearriveerd en aldaar binnengeloopen.

Extract uit eene missive van denzelfden, onder dezelfde dagteekening:

. moedigen mij aan om meer en meer opmerkzaam te zijn omtrent alle voorvallen en gesprekken, dewelke tot de grootsch opgegevene invasiën der *Bataafsche Republiek* zoowel van wege *Engeland* als van wege *Rusland* betrekking hebben.

Wat de eerste aangaat, zoo geloof ik meer en meer, dat men het zal zoeken op onze Noordsche eilanden, vooral *Ameland*, de Groninger of Friesche kusten, vooral daar de Russische expeditie alsdan met die der Engelsche het gemakkelijkste zoude kunnen gecombineerd worden; want hoezeer men

(1) J. J. VAN ALLER was onze vertegenwoordiger te *Elseneur* met den titel van commissaris, JOHNSON onze *chargé d'affaires* te *Kopenhagen*.

bij aanhoudendheid te *Lübeck* de aanstaande komst der Russische vloot en transportschepen met troepen deed verspreiden, zoo geloof ik, dat dit maar een uitstrooisel is, om de ware intentie alsnog te verbloemen. Immers worden aldaar geene militaire magazijnen gemaakt, dewelke *alleen* noodig zouden zijn voor de gedebarqueerde landmacht; maar men is alleen bezig met het inkoopen van scheepsvictualiën, om de vloot aldaar verschijnende te victuallieeren; ook was er geen vloot van lineschepen noodig, om de transportschepen met troepen te convoyeeren, vooral zoo het waar zijn mochte dat de voorgenomen expeditie zoo niet met toestemming, immers met conniventie van *Zweden* en *Denemarken* zoude geschieden.

Het voortdurend verblijf van den kroonprins van *Denemarken* in het Sleswijksche en het continueel inspecteeren en exerceeren der vrij aanzienlijke korpsen, aldaar garnizoen houdende, komt mij veeleer voor als een bewijs van observatie van dien kant tegen al wat tot het in bezit nemen van *Holstein* kan getenteerd worden, dan wel van concurrentie of van conniventie.

Tot het onderwerp der Russische expeditie behoort nog, dat dit eskader zal gecommandeerd worden door den gewezen Kapitein ter Zee *VAILLANT*, thans contre-admiraal in Russischen dienst: een man, aan wiens kunde niet kan getwijfeld worden, met onze kusten, taal en zwakke zijde volkomen bekend, en dewelke in persoon de Prinses van *Oranje* in een visscherspink van *Scheveningen* naar *Engeland* geleid hebbende, zich nu laat verluiden, dat hij die vorstin op eene brillante wijze wederom in 's *Hage* zal brengen. Op dien toon heeft de Prins *GALLITZIN*, gewezen minister in *Den Haag*, de vorstin per missive nieuwe hoop ingeboezemd; daarbij verder vermeldende, dat een zijner bloedverwanten bij die expeditie een commando voeren zal en men hoopte, alles binnen zes weken voleindigen zoude.

DARDENNE's denkbeelden omstreeks dien tijd, met betrekking tot de op handen zijnde expeditie, zijn door hem medegedeeld in een schrijven aan *GOUVION* dd. 21 *Messidor* (9 Juli):

J'ai reçu, mon Général, vos lettres du 20; je ne crois pas à la nouvelle qu'on débite qu'une escadre anglaise menace la Hollande d'un débarquement de 30.000 hommes. Nous savons à la vérité que 17.000 hommes sont sur le point de s'embarquer, mais je ne doute pas que leur mouvement n'aura lieu qu'à l'arrivée des Russes et Saxons sur le Bas-Rhin, afin d'opérer une diversion, soit en *Hollande*, soit plutôt encore en *Belgique*, si nous étions forcées sur ce point.

Les ordres sont donnés pour armer et approvisionner les villes de *Bergen op Zoom*, *Breda*, *Bois le Duc* et *Grave*. Quant à *Nimègue* (malgré qu'en dise le Ministre de la Guerre), cela est inutile et même impossible. Quand un pays comme *la Hollande* a une si petite armée pour se défendre, je fais bien peu de cas d'une place, qui n'est susceptible d'une bonne défense qu'avec un camp retranché de 20.000 hommes.

Buiten de reeds genoemde werden in dit tijdperk van Mei tot half Juli nog de navolgende militaire maatregelen getroffen.

Den 5den Juni werd het Bureau van gezondheid aangeschreven om de medicamenten, ustensiliën enz., die bij het veldhospitaal behoorden, hetwelk gedestineerd was voor het mobiele corps d'armée (Oost-Indische expeditie), tot nader order gepakt te *Alkmaar* te laten verblijven.

Reeds den 23sten Maart had DAENDELS aan den A. v. O. geschreven:

Voorts heb ik nog de eer U in bedenking te moeten geven, of niet wegens den tegenwoordigen incompleteen staat van de Nationale armee de serieuste orders door U zullen dienen te worden gegeven, ten einde daardoor het spoedigste completeeren aller korpsen te presseeren, en daar het verleen van paspoort voor geld (1) thans bij de armee tot een gevaarlijk misbruik begint te degenerereeren, omdat hierdoor het deficit der armee dagelijks wordt vermeerderd en geformeerde soldaten door ongeëxerceerde recruten worden geremplaceerd, zoude ik van oordeel zijn, dat ook provisioneel het verleen van paspoort voor geld zal dienen te worden verboden.

Den 15den Mei vestigde hij nogmaals de aandacht van den A. v. O. op die aangelegenheid en stelde hij tevens, met het oog op de augmentatie, in een geheel uitgewerkt plan voor, een Generaal-pardon te verleen aan de deserteurs. Den 25sten Mei was hieromtrent door 's Lands Advokaten gunstig gerapporteerd en DAENDELS zag zijne bemoeiingen bekroond door het Decreet van het V. L. van 29 Mei, waarbij het verkoopen van paspoorten bij 's lands armee bij provisie en gedurende den oorlog werd gesurcheerd en door dat van 20 Juni, houdende een Generaal-pardon voor alle onder-officiëren en soldaten, welke zich te rekenen van den 1sten Mei 1795 tot den dag der afkondiging van het Decreet aan desertie hadden schuldig gemaakt.

Den 26sten Juni schreef DAENDELS aan den A. v. O.:

Daar in *Noord-Holland* voor de beide bataljons Jagers geene reserve-amunitie voorhanden is, zoo verzoek ik U orders te stellen, dat in 't magazijn van *Hoorn* 100.000 stuks jager-patronen worden bezorgd, benevens een goeden voorraad vuursteen; echter zal daarbij dienen te worden geobserveerd, dat de vuursteen kleiner en van een beter soort moeten zijn, dan die tot dusverre aan de Jagers zijn geleverd geworden.

De Inspecteur-Generaal PARAVICINI DI CAPPELLI, in wiens handen dit verzoek werd gesteld om ten spoedigste te dienen van bericht, adviseerde den 28sten, die 100.000 patronen en vuursteen te doen fourneeren door den Artillerie-veldtrein te *Amersfoort*, »terwijl voorts ingeval dezen bij voornoemden veldtrein wederom moeten worden geremplaceerd, men alsdan MOOSER en BEELDSNIJDER zoude behooren te gelasten, om bij 's lands

(1) *De Militaire Spectator* 1891, blad. 317, noot.

stapel-magazijnen te *Delft* zoodra mogelijk te doen aanmaken 50.000 stuks jager-patronen van de eerste en 50.000 stuks dito-patronen van de tweede klasse en die naar *Amersfoort* op te zenden met 6 à 7000 stuks bekwame vuursteen tot buksen kleiner soort."

MARTUCHEWITZ, de commandant van den veldtrein, leverde het gevraagde af, doch verzocht bij missive van 1 Juli het te doen vervangen, »daar door deze verzending de noodige reserve bij het park verminderd wordt", en den daaropvolgenden dag werd aan BEELDSNIJDER te *Delft* gelast, hierin te voorzien (1).

Den 1sten Juli werd van wege het Agentschap van Oorlog aanschrijving gedaan van het Besluit van het U. B. van 20 Juni jl., met copie Decreet van het V. L. van 15 Juni, waarbij alle exteerende wetten of reglementen, welke aan jongelieden, 18 jaar oud zijnde, die in de Armen-, Wees- en Godshuizen of andere openbare gestichten zijn opgevoed, verhinderen om het Vaderland ter zee of te lande te dienen, werden vernietigd en buiten effect gesteld.

Reeds in het laatst van April was van verschillende zijden geklaagd over het gebrek aan artilleristen. DAENDELS had daarop, bij gelegenheid dat die quaestie aan zijn oordeel werd onderworpen, geadviseerd (2), dat hij het zeer onvoorzichtig zou oordeelen, »om de bij den veldtrein geëmployeerde compagnieën te verminderen, uithoofde de dienst en het werk daarbij zeer menigvuldig is, en men te allen tijde in staat zal moeten zijn, aan een korps, hetwelk zich onverwachts zoude moeten concentreren, de noodige veldartillerie te kunnen fourneeren, hetwelk onmogelijk zoude zijn, wanneer voornoemd park geheel wierd gedissolveerd."

De Directeur van het Mil. Dep^t. van het Agentschap van Oorlog adviseerde (8 Mei) in geheel tegenovergestelde richting:

Indien hij echter moest beslissen naar dien staat van zaken, zooals dezelve aan hem bekend is, zou hij geene zwaarigheid maken om voor te dragen uit den trein (3) versterking te zenden naar den Lande van *Voorne* en *Goedereede*, zoowel als naar *Den Helder*, waar zich even weinig een genoegzaam aantal artilleristen bevinden.

Daar toch, waar het gevaar het grootst schijnt en door den vijand de meeste schade zoude kunnen veroorzaakt worden, moet van de macht, welke men in handen heeft, gebruik gemaakt worden.

Dat dit gevaar op de kusten grooter is dan aan den anderen kant van de Republiek, komt hem Directeur voor zeker te zijn, voorzoverre hij, gelijk

(1) Deze detail-munitie-quaestie komt later bij de landing ter sprake.

(2) *De Militaire Spectator* 1892, blad. 443.

(3) Men herinnere zich, dat eigenlijke Veldartillerie toen niet bestond, doch van elk der vier bataljons Artillerie twee compagnieën waren aangewezen tot het formeeren van den veldtrein, die de artillerie bij de bataljons, de reserve-artillerie en den artillerie-trein moest leveren (*De Militaire Spectator* 1891, blad. 419).

reeds gezegd is, kan en vermag te oordeelen over den staat van zaken met betrekking tot dit gemeenebest.

Aan de kusten is de vijand aanhoudend in het gezicht en de schade, welke hij in verschillende havens aan 's lands zeemacht, bij welker vernieling die vijand zoozeer geïnteresseerd is, zou kunnen toebrengen, moet doen veronderstellen, dat zoodra hem de gelegenheid gunstig schijnt, hij een aanval wagen zal.

Aan den anderen kant van de Republiek is de krijgsmacht, welke moet gesupponeerd worden vijandelijke oogmerken te hebben tegenover dit gemeenebest, verre van hetzelfde verwijderd en produceert immers voor het tegenwoordige nog weinig vrees.

Bovendien wanneer hier het gevaar dringender werd en de completeering van den veldtrein noodzakelijk maakte, dan nog konden de artilleristen van de kusten weder derwaarts gezonden worden.

De A. v. O. had toen niet dadelijk een besluit genomen, en scheen te hebben willen wachten totdat tengevolge der *augmentatie* ook het aantal artilleristen vermeerderd zou zijn.

Den 2den Juli komt DAENDELS intusschen weder bij het Agentschap aandringen.

Daar thans de vier bataljons Artillerie reeds een aanzienlijk getal manschappen voor de *augmentatie* geëngageerd hebben en hunne depots met recruten gesurchargeerd zijn, die onmogelijk wegens het geringe getal officieren en onderofficieren, bij den staf present, goed kunnen gedresseerd worden, zoo heb ik de eer U in consideratie te geven of de commandanten der respectieve bataljons Artillerie niet zouden dienen te worden gelast om de reeds aangenomene manschappen naar hunne respectieve compagnieën, in zooverre dezelve geheel bij elkander liggen, te zenden, t. w. het 1ste bataljon de *augmentatie* van de compagnieën Kapitein BOOGHMANS naar *Alkmaar* en van den Kapitein MICHAËL naar *Amersfoort*; van het tweede van de compagnieën Kapiteins LA PAISSIÈRES en BOGAERT naar *Amersfoort*; van het derde van de compagnieën Kapiteins VAN BOMMEL en STERN naar *Amersfoort*; en van het vierde van de compagnieën van den Kapitein STEINMETZ naar *Den Helder* en van den Kapitein VAN DIEREN naar *Amersfoort*.

Op dit voorstel adviseert de Directeur van het Dep^t. Mil. den 9 Juli:

dat niet alleen de nieuw aangekomen manschappen voor de compagnieën Artillerie, door den Luit.-Generaal DAENDELS voorgedragen, behoorden te worden afgezonden, maar mede voor die van den Kapitein GEIJ naar *Den Briel* (1), en zoo deze nog geen 50 mochten bedragen, alsdan tot dat getal te brengen van de compagnie van den Kapitein LANKESTER, alsmede die voor den Kapitein ARENTZ, langs de kusten van het Departement van den Eems gedetacheerd.

(1) Vergelijk *De Militaire Spectator* 1892, bladz. 274 en 275.

Dat voorts den Generaal BRUNE behoorde te worden kennis gegeven van den zwakken staat der bezetting in den lande van *Voorne* en *Goedereede*, zoo van Infanterie als Artillerie en bij hem geïnsteerd om dezelve versterking te zenden en tevens geïnformeerd, dat eenige manschappen der gemelde compagnie derwaarts zullen vertrekken, doch niet toereikende zijn.

De A. v. O. vereenigde zich den 10den Juli met dit advies, met uitzondering van den aandrang tot het zenden van versterking aan BRUNE, aan wien alleen werd geschreven: »J'ai l'honneur de vous informer, Général, que j'ai envoyé sur la demande du Général de brigade SEROUX un renfort de 50 canonniers à *Brielle*, du 1er bataillon d'artillerie en garnison à *Breda*." Twee dagen later meldde de Kapitein LANKESTER uit *Breda*, dat de nieuw aangekomen manschappen van de comp^a. GEIJ en LANKESTER naar *Brielle* waren gemarcheerd.

Men scheen intusschen aan *Den Helder* ongerust te zijn; althans nog vóór de beslissing op zijn verzoek genomen was, schreef DAENDELS den 6den Juli aan den A. v. O.:

Ik heb de eer U te informeerden, dat ik op aandrang van den Schout-bij-nacht STORY, den Generaal-Majoor VAN GUERICKE gelast heb, om ter versterking van de Artillerie aan *Den Helder* de compagnie van den Kapitein BOOGHMANS derwaarts te laten marcheeren, ten einde aldaar te verblijven, totdat de recruten van de *augmentatie* bij de aldaar gekantonneerde compagnieën zullen gearriveerd zijn.

Den 5den Juli nam het U. B. het besluit, »met het oog op verhindering in spoedige noodzakelijke verplaatsing van troepen het V. L. bij missive te adieeren en aan hetzelfde voor te dragen, om bij provisie en totdat in dezen anders zal zijn gedisponeerd, dit Bewind te auctoriseeren om in cas van nood van vijandelijken aanval op deze kusten gewapende manschappen binnen deze residentie en binnen de drie uren afstands van dezelve zonder nadere speciale toestemming van voornoemde vergadering te doen bijeenkomen of doortrekken (art. 118 der Staatsregeling), alles nochtans op de verantwoordelijkheid van dit Bewind en zoo ras doenlijk aan de meergemelde vergadering van de in dezen gestelde orders kennis te geven." Den 9den Juli werd dit voorstel door de Eerste en twee dagen later door de Tweede Kamer goedgekeurd.

Hoewel niet rechtstreeks betrekking hebbende op de verdediging, zijn uit dezen tijd twee besluiten van het U. B. nog der vermelding waard, die doen zien dat, hoe afhankelijk men wist te zijn van het Fransche militair gezag, het Bewind toch nog steeds den schijn trachtte te redden, zoodra de hoogheid van den Staat of van zijne vertegenwoordigers werd aangetast. Dan schroomde het niet, althans met woorden, krachtig zelfs tegen den Franschen Opperbevelhebber op te treden.

Zoo kwam den 11den Juni een missive ter tafel van de Municipaliteit

van *Wageningen*, waarin werd medegedeeld, dat een officier der Fransche Cavalerie, in soldij dezer Republiek staande, haren president in zijne qualiteit had beleedigd, en verzocht, »dat het U. B. gelieve te bewerken, dat aan hetzelfde de eclatantste satisfactie wierde gegeven over den hoon hetzelfde aangedaan, tot maintien der goede orde en tot behoud van die eguards, welke men aan de geconstitueerde machten verschuldigd is” Na deliberatie werd besloten, »den A. v. O. met toezending eener copie der missive en bijlagen aan te schrijven en te gelasten, om bij den Generaal en chef der Fransche troepen BRUNE de dringendste representatiën te doen, en ten sterkste te insteeren, dat de gemelde officier over dit zijn onbehoorlijk gedrag, ten aanzien van geconstitueerde machten gehouden, zoodanig worde gecorrigeerd, als tot maintien der goede orde en discipline volgens de wetten zal bevonden worden te behooren.”

Een tweede geval lezen we als volgt in de notulen van het U. B. van 29 Juni: Is gelezen de missive van den A. v. F. van den 26sten, daarevens zendende copie eener missive van den Commissaris tot de zaken der convooyen en licenten A. VAN DOORN te *Vlissingen*, daarbij kennis gevende dat de Fransche commandant op het eiland *Schouwen* zich heeft veroorloofd om een verbod te doen tegen den invoer van granen en zijn macht in zoverre heeft te buiten gegaan, dat hij alle schepen, met granen geladen, heeft doen arresteeren en ontladen, en zulks niettegenstaande de granen zelfs binnenlands naar *Dordrecht* bestemd waren, verzoekende dat omtrent deze zoo singuliere en met de eer en onafhankelijkheid dezer Republiek zoozeer strijdige handelwijze de krachtdadigste *démarches*, zoo bij den Generaal en chef BRUNE als bij het Fransche Gouvernement mochte geschieden — is besloten, den A. v. O. aan te schrijven, met toezending der copie der voorsz. missive van den A. v. F., om den Generaal en chef der Fransche troepen, in soldij dezer Republiek, onverwijld te gelasten om stellige orders aan den commandant der Fransche troepen op het eiland *Schouwen* te depecheeren tot intrekking van het door hem gedane verbod van uitvoer van granen.

Als antwoord, vermoedelijk op een tweede schrijven van PIJMAN, schreef BRUNE den 20sten *Messidor* (8 Juli.):

Je vous informe en réponse à votre lettre du 6 Juillet qu'il a été donné des ordres, afin que le bâtiment chargé de grains pour *Dordrecht*, arrêté par ordre du commandant de l'île de *Schouwen*, fut remis en liberté, ainsi que le chef de l'état-major vous en a instruit par une lettre en date du 41 *Messidor*.

Mon Gouvernement a appelé ma surveillance sur les exportations frauduleuses de grains, que l'on assure se faire dans ce pays pour l'Angleterre. Le Gouvernement batave aura sans doute déjà pris des mesures pour les prévenir; mais je vous prie de me mettre à même de satisfaire à cet égard a la sollicitude du Gouvernement français.

Het secreet Verbaal van den Agent van Inwendige Politie LA PIERRE bevat onder dagteekening van 13 Juni een belangrijk verslag van BLOM, fungeerende Drossaard van dat departement, betreffende de handelingen van de Oranjegezinden aan de noordoostelijke grenzen onzer Republiek.

Hij was opzettelijk uitgezonden om berichten daarover in te winnen en had zijn weg genomen van *Arnhem* op *Wezel*, *Emmerik* en andere kleine plaatsen en naar *Arnhem* terug; van *Arnhem* over *Almelo*, *Alhuis*, *Bentheim*, *Osnabrück* naar *Minden*; van hier wederom op *Osnabrück* en verder over *Lingen*, *Hosselingen*, *Allendorp*, *Emden* en *Leer* naar *Groningen*. Aan het belangrijkste gedeelte zij hier een plaats gegeven.

Het generale gevoelen is aldaar (*Emden* en *Leer*), dat de Koning van *Pruisen* zich vooralsnog met de zaken van *Holland* niet zal moeien, integendeel de gesloten alliantie met de *Fransche Republiek* gestand zal doen. Overal in de linie van demarcatie zijn uitgeweken Hollandsche officieren, die op bevel van den Koning om de drie maanden van daar moeten vertrekken, zooals zij zich dan ook 24 uur verwijderen en alsdan wederom op diezelfde plaatsen terugkomen. Verscheidene malen is de ondergeteekende met eenige van die hoofden en ook Pruisische officieren in gezelschap geweest; de eerstgenoemden zijn niet zeer tevreden op den Koning van *Pruisen*, maar maken meer staat op den Koning van *Engeland*, welke hun beloofd heeft, hen wederom in de Republiek te zullen brengen.

Tot dat einde richten de BENTINCK's korpsen op, in soldij van *Engeland*, het eene door J. C. BENTINCK en het andere door C. BENTINCK, zijnde de eerstgemelde geweest in de Regeering van *Utrecht*, getrouwd met eene dochter van den in *Engeland* gevluchten *ATHLONE*, en de andere kolonel van het gewezen regiment cavalerie van *PONS*. Die korpsen moeten in twee colonnes verdeeld worden, bestaan uit *Hollanders*, *Engelschen* en *Brabanders* en moeten door Hollandsche officieren gecommandeerd worden. Onder deze korpsen worden alle uitgewekenen geplaatst, zoo militairen als politieken. Deze korpsen moeten te *Cuzhaven* ingescheept worden en eerst naar *Engeland* worden overgevoerd, tot welker transport reeds eene menigte schepen gereed liggen in de haven van *Cuzhaven*, om aldaar gecombineerd met de *Engelschen*, met den Erfprins van *Oranje* aan het hoofd, eene landing in deze Republiek te ondernemen, om alzoo den stadhouderlijken scepter te doen zegepralen. Gemelde korpsen worden te *Varel* in het *Oldenburgsche* opgericht, alwaar zich BENTINCK VAN RHOON ook bevindt. In alle gewesten van de *Bataafsche Republiek* hebben zij hunne geheime wervers, waarvan ik de bewijzen ben machtig geworden (en aan dit mijn rapport geannexeerd). Dat korps moet bestaan uit 10.000 man; 5000 zullen volgens hunne capitulatie niet anders geëmployeerd worden dan tegen de *Bataafsche Republiek*; de andere 5000 moeten desnoods naar het eiland (!) *Canada* gaan. Deze laatsten bekomen ook 4 stuivers gagie daags meerder. Eenige chefs der regimenten zijn de *Graven VAN RECHTEREN TOT RECHTEREN LIMBURG*, *VAN DER DUIJN*,

HEEMSKERK, VAN DONGEN, gewezen kolonel van het gewezen regiment Stad en Lande, twee VAN PLETTEBERGS, kolonels en meer anderen.

Met den bovengemelden VAN DONGEN heeft de ondergeteekende eene zeer vertrouwde conferentie gehad, zeggende eene gestadige briefwisseling te houden met den gewezen Stadhouder, den Generaal BÜCHLER (BLÜCHER?) en den Erfprins, van welken laatste hij mij een brief uit *Berlijn* heeft voorgelezen, en waarvan ik eene copie heb bekomen (ook aan dit mijn rapport annex — ged. *Berlijn* 12 Mei). Hij had voor een dag of zes geleden een brief van den Generaal BÜCHLER gehad, die hem meldde dat hij verzekerd konde zijn, dat de Koning van *Pruisen* omtrent de Republiek van *Holland* onzijdig zoude blijven, waarover hij zich zeer ontevreden toonde, maar dat er zich mogelijk een andere weg tot herstel zoude opdoen.

Hij heeft mij instantelijk verzocht, gemelde copie-missive van den Erfprins aan de Prinslieden in *Holland* te communiceren, ten einde spoedig derwaarts te komen ter bevordering van de goede zaak. Alle de jonge lieden, welke thans om de Burgerwapening uit het land gaan, kunnen ook onder die korpsen dienen. Reeds zijn er eenigen uit *Amsterdam* en *Den Haag* aangekomen. SLICHER en MOLLERUS heb ik ook herkend. Ook heeft de ondergeteekende met zijne oogen gezien eenige gedeserteerde Hollandsche militairen, welke reeds in dat korps dienst hadden genomen.

Nog heeft de meergemelde Kolonel VAN DONGEN aan den ondergeteekende verhaald, dat eene SNEBLY uit *Zwol*, gewezen aide-de-camp van den gewezen kwartiermeester-generaal BENTINCK, voor eenigen tijd naar *Londen* was geweest met eene commissie aan den gewezen stadhouder, die reeds wederom was geretourneerd en ook onder dat korps zoude dienen.

De ondergeteekende is ook in gezelschap geweest met den Pruisischen officier, die op order van den Generaal BÜCHLER naar de Veenebrug bij den *Hardenberg* was geweest om te zien welke verschansingen de Hollandsche Ingenieurs aldaar deden maken. Hij verhaalde, dat hij hun had laten verzoeken, om bij hem een glas wijn te komen drinken, of dat hij bij de Ingenieurs zoude komen, zij geantwoord hadden, dat zij in beide gevallen bedankten; dat zij order hadden van het Bataafsche Gouvernement om zich met de Pruisen niet te moeien.

Een DAVID VAN LENNEP onder den naam van Patriot correspondeert met de hoofden van de Oranje-partij, heeft eenigen tijd geleden te *Nieuwenhuizen* in het Pruisische zich opgehouden en van daar brieven verzonden naar *Engeland*, *Berlijn* en eenen POMPSTERTE uit *Den Haag*, welke hem aldaar geld zond en ook buitenslands correspondeert. Gemelde VAN LENNEP was nu wederom van daar vertrokken. Overal bevinden zich onder den naam Patriot verraders van het Vaderland.

De Erfprins van *Oranje* is niet op het territoir van *Pruisen* aan den kant der *Bataafsche Republiek*, maar in *Polen* en wordt over een maand verwacht om naar *Engeland* over te steken. In alle plaatsen in onze Republiek, met troepen van den Staat bezet, hebben zij hunne geheime gezanten om de troepen te debaucheeren en een vast besluit om bij *Delfzijl* of in *Brabant* (!) eene landing te ondernemen.

De geëmployeerde officieren gaan dikwijls onbelemmerd in de Republiek en wederom terug, zonder dat zij ondervraagd of aangehouden worden. Twee sergeanten van de gewezen Hollandsche Guardes zijn ook hier met de recruteering belast. De meergemelde korpsen waren reeds volgens hun zeggen tot 2000 man aangeworven.

Eenigszins als een gevolg van dit verslag kan beschouwd worden de poging tot gevangenneming van de Gravin BENTINCK, waarvan hetzelfde secreet Verbaal melding maakt in een onder dagteekening van 18 Juni eigenhandig door LA PIERRE geschreven stuk.

Op bekomen informatiën, dat de huisvrouw van BENTINCK RHOON, geboren REEDE, morgen ochtend van hier ('s Gravenhage) naar *Utrecht* zoude vertrekken, van daar op *Deventer* en zich ook op *Twickel* zoude ophouden, om verder naar *Varel* te reizen, en daar voornoemde vrouw zeer suspect is door de sterke liaisons alhier gehouden met de hoofden der *Oranje*-partij, dat zij wellicht eenige correspondentie van hier naar *Varel*, alwaar thans korpsen worden opgericht, zoude kunnen overbrengen, heb ik (LA PIERRE) hierover met het U. B. geconfereerd en is met hun overleg goedgevonden, de Binnenlandsche Correspondentie (1) te *Deventer* aan te schrijven en te gelasten, om ten allerspoedigste, doch op de allergeheimste wijze onderzoek te doen of bovengenoemde vrouw zich aldaar bevindt of verwacht wordt en verder om, wanneer zij van *Twickel* vertrekt, haar tusschen *Delden* of daaromstreeks aan te houden en alles ten allernauwkeurigst te visiteeren, zoowel het rijtuig als alle hare koffers, kisjes, portefeuilles en papieren en iets van 't bovengenoemde ontdekkende, haar alsdan met alle hare goederen civiliter te arresteeren en aan mij terstond kennis te geven, doch zoo in de visitatie als in 't arrest de behoorlijke decensie in acht nemende, die men aan eene vrouw verschuldigd is; en niets bevindende haar te laten vertrekken, doch in allen gevalle haar te vragen, waarheen hare reis is, en of zij een pas heeft en van wien; en dewijl haar aanhouding nog op ons territorioir geschiedt, en zij mocht voorgeven, ingeval zij geen pas had, dat zij niet buiten het territorioir meent te gaan, alsdan haar evenwel hare route te laten vervorderen en aanzeggen, dat wanneer zij nu echter zich buiten de Republiek begaf, zij als emigrante zoude worden geconsidereerd.

De minuut van den brief, aan de Commissie van Binnenlandsche Correspondentie te *Deventer* gericht, die ook in het genoemde Verbaal ligt, is gedateerd 21 Juni; dus eerst drie dagen, nadat LA PIERRE zijn stuk had opgemaakt (18 Juni) is die brief verzonden. Dat uitstel was oorzaak, dat de aanhouding niet heeft plaats gehad. De Commissie uit *Deventer* schreef namelijk den 25sten Juni aan den A. v. I. P.:

Uw brief van den 21sten dezer maand hebben wij op Zondag den 23sten des avonds ongeveer 9 uur ontvangen en na gedaan onderzoek vernomen,

(1) Eene commissie uit de Municipaliteit, aan wie o. a. het uitvoeren der besluiten was opgedragen.

dat de huisvrouw van BENTINCK VAN RHOON, geboren RHEEDE, zich binnen onze stad of jurisdictie niet ophield. Daar nu 't huis *Twikkel* onder 't landgerecht van *Delden* 8 uur van hier gelegen is, hebben wij aan den rechter aldaar van Uwen brief met den meesten spoed per expresse kennis gegeven, ten einde aan den inhoud daarvan te voldoen. Wij hebben van denzelfden rechter antwoord bekomen, dat dezelve Vrouwe BENTINCK VAN RHOON, geboren RHEEDE, op den 23sten dezer 's morgens vroegtijdig van *Twickel* was vertrokken op *Lingen*, met voornemen om nog eenigen tijd te *Varel* te blijven en vervolgens zich metterwoon naar *Berlijn* te begeven. Waarmede wij, voorzoover in ons vermogen was, aan den last, in Uwen brief vermeld, voldaan hebben.

Terzelfder tijd lezen we in het Buitengewoon secreet Verbaal van het U. B. onder 20 Juni: Gedelibereerd zijnde op een declinatoire advies van den A. v. I. P. op het request van F. S. VAN BYLANDT, wonende alhier in *Den Haag*, verzocht hebbende een paspoort voor zich en zijn domestique naar *Cleef* — is besloten dit verzoek te houden in advies.

III. VAN HALF JULI TOT OP HET OOGENBLIK VAN DE LANDING (27 AUGUSTUS).

Den 15den Juli werd aan BRUNE het Opperbevel ook van het Bataafsche leger opgedragen (1), en daarmede zijn wij genaderd tot het laatste stadium van voorbereiding tot den krijg. Het correspondentie-register van DARDENNE laat ons zien, hoe ernstig de chef van den staf van het eerste oogeblik af zijn taak opvatte.

15 Juli. Au Ministre de la Guerre Batave.

Je suis persuadé que vous sentez comme moi qu'il n'y a pas un instant à perdre pour mettre la République Batave en état de défense; le moindre délai peut compromettre sa sûreté. Vous pouvez compter de ma part sur le plus grand zèle, mais il est nécessaire que vous m'aidiez de tous vos moyens.

J'ai besoin de connaître l'état actuel de toutes vos places fortes, le rang qu'elles occupent tant sous le rapport de leurs fortifications que sous celui de leur emplacement, leur armement et approvisionnement de guerre et de bouche, la force de la garnison qu'exige leur défense.

Je vous prie de me mander si vous avez donné des ordres pour l'armement et l'approvisionnement des quatre places de la Généralité et de me préciser le temps où je pourrai les visiter avec la certitude de les trouver dans l'état désirable.

Ce n'est pas sans étonnement que j'ai appris indirectement qu'on était sur le point de désarmer en tout ou en partie la place de *Gorcum*. Je ne pense pas que vous en ayez donné l'ordre, puisque vous ne m'en avez pas fait part.

(1) *De Militaire Spectator* 1891, bladz. 609.

Deze brief was opgesteld voor BRUNE, die hem den 17den Juli aan den A. v. O. inzond, waarop hij den 19den het navolgende antwoord ontving, door PIJMAN eigenhandig geminuteerd.

Général! N'ayant rien de plus empressé que de vous aider de tous mes moyens et de seconder votre zèle pour la défense de cette République, je m'occupe à satisfaire aux différentes demandes que vous m'avez adressées par votre lettre du 29 *Messidor*. Comptez que les renseignements nécessaires vous parviendront dans le plus court délai possible.

En attendant je vous invite de faire passer aux commandants des quatre places à approvisionner l'ordre de placer des gardes auprès des bateaux de transport qui y arriveront successivement, aussitôt que les commis des magasins leur en feront la demande. Quant au désarmement de *Gorcum* le fait est, qu'on a tiré de cette place pour le moment des munitions pour en pourvoir plus promptement les quatre places, dont la mise en état de défense est d'urgence, munitions au reste dont *Gorcum* peut se passer actuellement, vu qu'il en reste une assez grande quantité et qui d'ailleurs y peuvent être remplacées promptement en cas de besoin, attendu sa proximité avec l'arsenal de réserve de *Dordrecht*.

Cette explication, Général, vous rassurera sans doute suffisamment sur l'état de *Gorcum*. Salut et Fraternité.

P.S. Dans ce moment le commis des magasins de *Gorcum* vient de me faire part que le commandant de la place, sur l'ordre qu'il doit en avoir reçu du Général de division REUBELL, vient de s'opposer au départ d'un bateau chargé de munitions, destinées pour le magasin central de *Dordrecht*, afin d'y être examinées par l'Inspecteur et transportées avec d'autres munitions dans les quatre places susmentionnées.

Je m'assure, Général, que d'après ce que je viens de vous dire sur l'état de *Gorcum* vous prendrez les mesures nécessaires pour que le départ de ces munitions ne rencontre plus aucune difficulté.

Vijf dagen later — den 24sten Juli — zendt PIJMAN den navolgenden, eveneens eigenhandig geminuteerden brief aan DAENDELS:

Door den Generaal BRUNE verzocht zijnde, om aan hem op te geven den staat der vestingen, liniën en posten, benevens het getal troepen en vuurmonden, welke vereischt worden om al dezelve in compleeten staat van beleg te stellen, heb ik gemeend mij te kunnen bepalen tot die linie van defensie, welke met het U. B. in 't begin dezes jaars in eene gehoudene conferentie deswegens naar gelang der omstandigheden is bepaald geworden. Deze memorie heb ik de eer hiernevens ter overziening aan U te zenden, alsmede aan den Generaal BRUNE en dezelve kan hoofdzakelijk dienen om bij eene nader te bepalen conferentie tot het formeeren van een generaal plan van defensie gebruikt te worden. Ik voeg hier tevens bij eene observatie betrekkelijk het eiland *Voorne*.

Op dato wordt aan BRUNE dezelfde staat van versterkingen toegezonden met het navolgend begeleidend schrijven:

Pour satisfaire au désir de l'honneur de la vôtre du 29 *Messidor* passé, j'ai trouvé nécessaire de vous faire connaître la ligne de défense arrêtée au commencement de cette année dans une conférence avec le Pouvoir Exécutif et le Général DAENDELS; et laquelle était fondée principalement pour régler et mettre en œuvre aussitôt que possible selon les circonstances les moyens de défense pour cette République, autant que la courte durée du temps nous le permettrait.

Ainsi j'ai l'honneur de vous remettre dans un court mémoire ci-joint détaillé l'état des forteresses, lignes et postes, lesquelles sont situées et comprises toutes dans la dite ligne générale de défense et lesquelles selon les ordres donnés vont être mises toutes en état de siège, y ajoutant aussi une observation à l'égard de l'île de *Voorne*, ce qui pourra servir tout pour discuter dans une conférence prochaine.

Attendez, Citoyen Général, dans peu tels éclaircissements à l'égard de la défense de cette République qu'il me sera possible de vous donner.

De memorie van de vestingen, posten, batterijen en andere fortificatiewerken, waarvan in bovenstaande brieven melding wordt gemaakt, is in haar geheel opgenomen in VAN DER AA's *Geschiedenis van den jongst geëindigden oorlog*, dl. VII bladz. 342 v. v. met weglating op bladz. 348, tusschen de 1ste en 2de alinea, van de woorden: »De kust aan *Den Helder* tot aan het Nieuwediep is in staat van defensie gesteld.» Ik zal hier alleen de recapitulatie overnemen, betrekking hebbende op de voor die liniën benooidge bezetting en het benooidge geschut.

Departementen.	Infanterie.	Artillerie.	Cavalerie.	Kanon.
Wedde en Westwoldingerland....	11000 man	1500 man	250 man	700
De IJsel	12000 »	1400 »	300 »	600
De Waal tot aan de Zuiderzee...	11000 »	860 »	300 »	400
Neder-Maas	12000 »	1100 »	400 »	500
Bataafsch Braband langs de Schelde.	16000 »	1160 »	600 »	500
Totaal.....	62000 man	6020 man	1850 man	2700
	69870 man			

Ter vergelijking zij hier gewezen op de recapitulatie in *De Militaire Spectator* 1891, bladz. 503, waarbij het aantal beschikbare Fransche en

Bataafsche troepen den 4den Juli 43.172 man bedroeg, terwijl de Bataafsche Burgermacht, geheel georganiseerd zijnde, op 32.000 man werd begroot.

Welke de redenen waren voor de geheele of gedeeltelijke ontwapening van *Gorcum*, waartoe reeds den 9den Juli bevel was gegeven, blijkt slechts uit de mededeelingen van PIJMAN. Vermoedelijk meende de A. v. O., bij den aandrang ter bewapening en approviandeering der vier vestingen in de Generaliteitslanden, dat *Gorcum* wel wat kon missen. De Fransche gezagvoerders waren intusschen van een tegenovergesteld oordeel. Die vesting was voor hen van veel belang om de Waal en de Maas te verdedigen, indien zij eenmaal uit het noordelijke gedeelte der *Bataafsche Republiek* waren teruggedrongen. Nauwelijks komt het bericht omtrent het wegvoeren van geschut uit die plaats, *Woudrichem* en *Loevestein* tot hen, of REUBELL en SEROUX worden den 17den door DARDENNE aangeschreven, »d'employer tous les moyens qui sont en votre pouvoir pour arrêter cette mesure et de ne pas permettre qu'on désarme aucune place où il y a des troupes françaises.» SOULLAIN, de Fransche commandant van *Gorcum*, krijgt nu bevel, om maatregelen te nemen, dat geene met munitie enz. geladen schepen van daar vertrekken. Bij de reeds geladen schepen worden Fransche schildwachten gesteld. BRUNE gaat in die dagen eene inspectiereis maken in *Brabant* en van uit *Den Haag* wordt hem (au Général en chef à son passage à *Bois le Duc*) door DARDENNE den 21sten Juli het navolgende geschreven:

J'ai vu hier le Ministre de la Guerre Batave. Il m'a paru que les vives observations que je lui fis relativement à la conduite peu franche qu'il tient envers vous, lui étaient sensibles. Il m'a bien promis qu'à l'avenir il ne ferait aucune disposition militaire sans votre participation.

Quand au désarmement de *Gorcum* il m'a dit, qu'avant que vous ayez le commandement de l'armée batave, cela avait été ordonné, qu'il reconnaissait l'importance de cette place; que son intention était de faire remplacer 17 pièces de canon qu'il enlevait sur cent dont elle était pourvue, qu'il les faisait passer à *Dordt*, puisque c'était la route, que son intention n'avait pas été de les déposer dans cet arsenal; mais seulement de faire examiner en passant les affûts afin de les changer ou rétablir, que si on s'opposait cela dérangerait le plan ordonné pour l'armement des quatre places de la Généralité.

Vous passez à *Gorcum*, mon Général, vous pourrez voir par vous-même l'état de l'armement de cette place ou le commandant vous donnera des renseignements à votre passage, en suite de quoi vous autoriserez si bon vous semble l'enlèvement projeté de 17 pièces. Le Ministre a donné contre-ordre pour le fort de *Loevestein*.

BRUNE schijnt bij zijne persoonlijke inspectie overtuigd te zijn geworden, dat de maatregel geen gevaar met zich bracht; althans den 24sten Juli wordt aan PIJMAN bericht, dat aan den commandant van *Gorcum* was gelast, zich niet meer tegen de wegvoering der stukken geschut en munitie uit die plaats te verzetten.

Nog eene andere botsing deed zich in die eerste dagen van BRUNE's bevelhebberschap voor. Den 14den Juli had DARDENNE aan GOUVION en DESJARDINS geschreven:

Le Ministre de la Guerre à Paris mande au Général en chef par sa lettre du 21 courant de prescrire à tous les commandants de place de faire procéder dans les 24 heures de la réception de sa lettre à la rédaction d'un procès-verbal, qui doit servir à constater leurs approvisionnements en munitions de guerre et de bouche de tout espèce,

en hen uitgenoodigd, in hunne arrondissementen dat bevel te doen uitvoeren. De eerste klacht over dien maatregel komt van den commies van 's lands magazijnen HOYNCK VAN PAPENDRECHT te *Breda*, aan wien den 20sten Juli door den A. v. O. geantwoord wordt:

Ik heb ontvangen de Uwe van den 18den dezer maand, houdende kennisgeving, dat door U geweigerd was om den Franschen commandant der stad benevens den Commissaris van Oorlog toegang te verleenen tot Uwe onderhebbende magazijnen, ten einde die te inventariseeren; doch dat door U eene lijst wierd opgemaakt van de voorhanden zijnde behoeften om aan dien commandant te worden overgegeven.

Uw gehouden gedrag approbeerende, autoriseer ik U tevens om een lijst der voorhanden zijnde artillerie-behoeften over te geven aan den gemelden commandant, met last om aan niemand buiten mijne speciale aanschrijving den toegang te verleenen in Uwe onderhebbende magazijnen dan alleenlijk aan den Commandeerenden Officier der Bataafsche Artillerie.

Indien er onverhoopt bij U verdere instantiën door den Franschen commandant tot inspectie der magazijnen mochten worden gedaan, zult Gij denzelfen eenvoudig aan mij renvoyeeren.

Weldra volgden verschillende soortgelijke berichten van de commiezen uit andere plaatsen, waarom den 29sten Juli aan allen werd gelast, niemand in hunne magazijnen toe te laten dan den Commandeerenden Officier der Bataafsche Artillerie, en indien het gevraagd werd, aan de commandanten der vestingen een staat van den voorhanden voorraad over te geven.

Dat bevel heeft PIJMAN intusschen niet kunnen handhaven. BRUNE zelf wendt zich tot hem in een schrijven van 10 Augustus, waarin o. a. voorkomt: »Il serait en effet contre toutes les convenances militaires qu'un officier chargé de défendre une place ne pût connaître par lui-même les moyens mis à sa disposition pour la défense." Twee dagen later ontvingen de commiezen aanschrijving, dat behalve in de centrale magazijnen van *Delft* en *Dordrecht* (was daar misschien te weinig voorhanden?) aan de Fransche commandeerende Generaals en de Plaatselijke commandanten de toegang tot de magazijnen werd vergund.

(Wordt vervolgd.)

Over de militaire plichten en den militairen geest.

(*Vervolg van N°. 11, bladz. 668.*)

Plichten jegens gelijken.

Aangezien de eendracht kracht aan een leger verleent, zoo mag niets worden verzuimd, wat daartoe kan strekken; al wat haar ondersteunt is gewichtig. De plichten van een militair bepalen zich dan ook niet tot de gehoorzaamheid jegens zijn meerderen. Hij moet zich verbinden door genegenheid aan zijne gelijken, door eene juiste bevelvoering en door een welwillende bescherming aan zijne minderen.

Was tot nu toe slechts sprake van opofferingen, de schadeloosstellingen zijn nu aan de beurt.

Terwijl men aan de eene zijde voor de rede en het geweten de vruchten der zelftevredenheid plukt, bestaan de zachtste voldoeningen, die het soldatenleven kan geven, voor het hart. Zich bemind te maken is zeer zeker de gelukkigste van de verplichtingen.

De eerezucht is een machtige en nuttige drijfveer, de wedijver een edele en vruchtbare factor, maar de beste beginselen zijn voor misslagen vatbaar, ook dan wanneer zij in overdrijving ontaarden. De eerezucht, te veel geprikkeld, gaat over van een verlangen om goed te doen tot een hartstocht om zich te verheffen, die boven de eerlijkheid der middelen hun zekerheid en snelheid verkiest. De wedijver te hevig opgewekt vervalt tot jaloerschen najiver en maakt vijanden van onze broeders.

Ziedaar wat men moet vermijden. De herinnering aan onze eerste jaren is het beste middel hiertegen.

Welk militair, van welken leeftijd ook, herinnert zich zonder aandoening het plechtige uur zijner eedsaflegging, de bezieling, waarmee de verheven woorden der schoonste belofte werden uitgesproken en den vurigen wensch, toen zoo diep in het hart gevoeld, om op de beste wijze dien eed getrouw te blijven. In onze jonge jaren is de reine ziel slechts vervuld van oprechtheid en edelmoedigheid. Bij de eerste stappen op de meest eervolle loopbaan is het wel zeldzaam, dat men zich niet bekwaam zou achten in alle

gevoelens omtrent eer. De moeilijkheden onzer studiën droegen geenszins het karakter van naijver of wangunst, en onbezorgd voor de toekomst, zooals men dat is op twintigjarigen leeftijd, voldaan met de eer, dat »de sterren» ons deel werden, trotsch op het bevel, dat wij ontvingen en op al het goede, dat wij konden verrichten, is het wel eene uitzondering, als onze eerste handelingen niet even edel zijn als onze eerste gevoelens. Nog vol geestdrift door de militaire plechtigheid, waarvan wij de hoofdpersonen waren, het hart nog gevoelig voor de warme woorden van den edelen chef, die ons den kring der nieuwe kameraden opende en waar wij met de meeste hartelijkheid werden verwelkomd, zoo beschouwden wij op dat oogenblik onze gelijken als onze vrienden, — ouderen in rang als voorbeelden, die wij met liefde zouden volgen, meerderen op elk gebied, die wij gaarne zouden erkennen. In deze eerste opwekking van ijver begrijpen wij de discipline het best; maar men moet het toegeven, deze eerste geestdrift eindigt in het algemeen te spoedig. Weldra vermoeit de discipline, de ondergeschiktheid kibbelt tegen en de gemoedsstemming, die uit deze kwelling voortvloeit, ontboezemt zich in onbestemde klachten, in een onbepaalde tegenspraak, nu eens gericht tegen de minderen, die slecht gehoorzamen, dan weer tegen den meerdere, wiens bevelvoering de gehoorzaamheid moeilijk maakt. De tijd van de eene sport tot de andere begint al lang te worden. Om niet voor dwaas te worden gehouden, is het noodig deze ongeduldige stemming te rechtvaardigen. Dan gaat men de verdiensten van de chefs onderzoeken, men pluist hunne gedragingen uit, men zoekt met genoeg naar hunne dwalingen en zwakheden en men vergeet bij dit onvoorzichtige onderzoek, dat op hetzelfde tijdstip, waarop wij aldus critiek oefenen en waarbij wij de blaam op onze hoofden halen, wijzelven dikwijls reeds zijn bereikt, beoordeeld en veroordeeld door eene critiek, die van lager af komt en die ons voorbeeld heeft uitgelokt. Eenmaal tot deze schatting der mannen, die bevelen, geraakt — altijd een twijfelachtige schatting, daar zij niet onpartijdig is — beschouwen wij hunne plaats als een post, die ook wij zouden kunnen waarnemen. Door de slagen der zelfzucht en der ijdelheid wordt iederen dag een onzer jeugdige edele gevoelens ondermijnd; de eerezucht neemt toe en brengt ons tot naijver op onze gelijken, vooral op hem, die hetzij door werkelijke verdienste, hetzij door toevallige omstandigheden boven ons werd verheven. Is de verdienste te betwisten, dan wordt deze bevoorrechte een voorwerp van verdriet in het tegenwoordige, een mikpunt in de toekomst, dat men wil treffen of voorbijstreven. Dit voortdurend verlangen wordt bij enkelen een hartstocht, die het geweten in slaap wiegt, het hart bezoedelt en de vriendschap uitdooft. Men houdt op broeder van zijn gelijken te zijn, men ziet in hem slechts een mededinger, en in het voorbijgaan zij het opgemerkt, want het onderwerp is ernstig: Het is daarom, dat de begunstiging het meest vernielend vergift in een leger is; het is daarom, dat zij te gelijker tijd een misdaad is

tegen het land en een fout jegens het individu, want de belangen schadende, bederft zij de karakters, ontmoedigt zij eerlijke dienaren van den staat, doet zij de edelste gevoelens van toewijding verwelken en vervangt zij den eervollen ijver voor goede diensten door de onteerende drift der kuiperij. Daarom is de meening gegrond van hem, die ter zelfder tijd bespot en brandmerkt zoowel de bedriegelijke macht, welke begunstiging toelaat, als den schaamtelozen gunsteling, die naar haar dingt en haar aanneemt.

Doch, tot het onderwerp terugkerende :

Waar is verbroedering meer noodig dan in eene loopbaan, waarin wij iederen dag behoefte kunnen hebben aan de hulp, die een ander den vorigen dag van ons ontving; hulp met geld, met raad of met den degen. Al had de ziel al hare warmte verloren, zou het eigenbelang ons nog zeggen broeders in onze kameraden te zoeken. De militaire plichten moeten dikwijls onze affecties verbreken, zij berooven ons vaak van het dierbare genot eener familie; trachten wij daarom in het korps, waartoe wij behooren, een nieuwe te vormen. Wij kunnen er in onze gelijken broeders vinden, de aantrekking tot hen kan echt zijn, daar zij opachting zal gegrond wezen; wij zijn hen hulp verschuldigd zonder minachting, oordeelvelling zonder partijdigheid, critiek zonder bitterheid. Wij kunnen er in onze minderen kinderen vinden, wier oordeel niet minder vleierend, wier erkentelijkheid niet minder levendig, wier hulp niet minder werkdadig zal zijn.

Deze vergoedingen wegen misschien wel op tegen voordeelen van onrecht, tegen enkele voorrechten van gunst, gekocht voor den prijs van de vriendschap der kameraden. Is het geen onschatbaar voordeel met opgeheven hoofd te kunnen gaan en zeker te zijn, bij het uitsteken van de rechterhand naar zijn gelijken, dat achting en toegenegenheid deze beweging zullen beantwoorden? Is het niet boven alle voorrechten verheven te kunnen zeggen, van deze mannen, die mij gehoorzamen, is er niet een, die in een gevaar mij niet met zijn lichaam zou willen beschermen?

De bevelvoering.

Hoe volmaakter de onderwerping is, des te moeilijker worden de plichten voor de bevelvoering. In de machine, welker samenstellende deelen het fijnst en gevoeligst op elkander inwerken, zal de geringste afwijking het verst worden waargenomen.

Het eerst van alles zijn met naam en met gezag de daden van de minderen te beschermen. In de keten van verschillende machten, die een leger samenstellen, is iedere ring, — aan dengeen verbonden, die ons voorafgaat door zijn verantwoordelijkheid, — tevens vastgeklonken aan een ander, die ons volgt en die geheel van ons afhankelijk is. Niets mag gebeuren zonder orde of zonder toestemming; de mindere heeft altijd boven zich een wil, wiens uitdrukkelijk bevel of vergunning zijne handeling dekt; het is als de leiband voor de onwetenschap van een kind, die tevens de

steun van zijne zwakheid is. Wij hebben de lasten van de gehoorzaamheid, aan u de moeilijkheden van het gezag; gij wilt gehoorzaamd worden, durf bevelen; gij trekt roem uit de loftuitingen, verdraag den wansmaak der blaam; daar de afhankelijkheid ons drukt, zoo zij de verantwoordelijkheid uw deel.

Duizendmaal schande over den chef, die in de verwarringen van den oorlog of in de wanorde van een volksopstand zich verschuilt achter dubbelzinnige of onvolledige orders; gereed om partij te trekken van het succes te zijnen voordeele, beter gezegd voor zijn roem, of in het tegengestelde geval zijn onvoorzichtigen ondergeschikte als slachtoffer over te leveren voor zijne boete. Zulks verlamt de gehoorzaamheid en dooft de toewijding uit; het is zichzelf ooteren, niet door eene fout van onkunde, maar veel erger, door een misslag van het hart en van de rechtschapenheid, die tot iedere bevelvoering onwaardig maakt.

In een leger heeft ieder een deel van het gezag, en in de minst verheven rollen leert men de hoogere vervullen, want de geest der bevelvoering is overal dezelve en de verantwoordelijkheid groeit aan met de macht.

Gehoorzaamheid eischen is niet minder een strenge plicht dan deze verleen en aan hem, wien men haar verschuldigd is, en het eerste recht om haar te verkrijgen, bestaat in het voorbeeld, dat men heeft gegeven. Maar zal deze kracht van het voorbeeld, steunende op al de gestrengheid der militaire wetten, voldoen, wanneer er sprake is niet alleen de feitelijke gehoorzaamheid te verkrijgen, maar meer nog de gehoorzaamheid der geheele ziel, die haar volmaakt en vruchtgevend doet zijn? de mannen te dwingen om zich zonder pruttelen bij de orders neer te leggen, ja zelfs met ijver zich op hunne vervulling toe te leggen, is niet een werk, dat zonder voorzichtigheid en zonder standvastigheid wordt verkregen. De bevelvoering is geen privilege, dat met kracht kan worden uitgeoefend door hem, die haar groot gewicht niet heeft leeren schatten; haar moreele plichten zijn werkelijk veel hooger, veel moeilijker dan de geschreven plichten. Men moet de menschen onderwerpen zonder hen te kwetsen, men moet de karakters beheerschen zonder hen te vernederen, men moet den weerstand breken zonder den opstand uit te lokken, en datgene wat zonder te kwetsen onderwerpt, is het wezenlijke overwicht, de moreele hoedanigheden, de kennis, die men bezit, de genegenheid, die men weet in te boezemen; datgene, wat beheerscht zonder te vernederen, is de macht, die den meerdere doet eerbiedigen, terwijl deze de misslagen straft; het zijn de opgelegde vermoeienissen, die zonder afkeer worden verdragen, datgene, wat neerdrukt zonder oproerig te maken, is de kracht der wetten, ontbloot van een grilligen willekeur. De officier zou door alle machten op den geest moeten inwerken, zoodat hij, ontslagen uit zijn rang, nog chef zou moeten schijnen. Zeer zeker, men gehoorzaamde meer aan NAPOLEON dan aan den KEIZER, maar welk een gezag, welk een overwicht en welk eene onderwerping!

Er is in ons een instinct van weerstand tegen aanmatigende overheid, tegen willekeurig gezag. Men moet dit eerbiedigen, daar het gegrond is op een gevoel van recht, waarmee men rekening moet houden, en daar het de eigenliefde te veel nabij komt, om niet als deze onvernietbaar en algemeen te zijn. Het verlicht de massa, wanneer geen enkele hartstocht haar afleidt en oordeelvellingen doet uitspreken, die in het algemeen juist zijn; de macht der »sterren» zal dan ook zonder grondslag zijn, indien hij, die ze draagt en die steeds met zijn minderen in aanraking komt, niet geëerbiedigd wordt door zijn karakter. Anders wordt de bevelvoering een abstract begrip, dat door den eenvoudigen man niet begrepen wordt en dat slechts waarborg in de strafwetten vindt.

Wat onderwerping aan laagheid en onbedrevenheid ons zou kosten, doet begrijpen, hoe slecht de soldaat zal gehoorzamen aan den officier, dien hij in staat acht tot weinig kiesche handelingen, tot zwakheid of tot uitspattingen, die hij in zijn minderen zou straffen; zoo zijn kieschheid, matigheid en zielenadel in den officier niet minder noodzakelijke eigenschappen dan moed.

Terwijl het karakter achtvingt afdwingt, geeft kennis vertrouwen. Zij heeft een gezag, dat de minder ontwikkelden erkennen, als zij ontbloot is van de schoolscheid, die verwondt. Deze toegevendheid voor de wetenschap is tegenwoordig algemeen, nu de ontwikkeling en de gedachte het eenige ware overwicht vormen, dat zonder twist wordt erkend en zonder afgunst wordt bewonderd. Hoe beschaamd zou men zich moeten gevoelen bij het dikwijls zoo spoedig staken der studie, als men ernstiger nadacht over de voordeelen, die zij geeft, en over het uitgestrekte veld der wetenschap, dat beoefend kan worden. In hoeveel verschillende richtingen kan men zich ontwikkelen; bovendien een officier, die alleen den rang overweegt, welken hij bekleedt, en zijn gezichtskring niet verder uitbreidt, zal in een beperkte sfeer blijven. Hij moet voortdurend arbeiden om te trachten in zijn vak uit te munten, het is eene zaak van eer, hij is aan het vaderland een nauwgezette verantwoording verschuldigd voor het gebruik van zijn tijd. Zonder belangrijk nadeel kan men in ieder andere betrekking middelmatig zijn, maar in die, waarbij het leven en de eer der ondergeschikten, het behoud van een gewichtigen post in de linie, de rechtspraak over leven en dood van een beschuldigde — in het kort waarbij de meest gewichtige belangen in het spel kunnen komen, is het een onafwijsbare verplichting naar volmaaktheid te streven. Het is geenszins een vereischte met den hoogereren rang bekleed te worden, doch wel is het een plicht zich er waardig voor te maken. . . . en juist, wanneer wij in den oorlog onze praktische en intellectueele waarde moeten bewijzen, zullen wij vaak tot het beklimmen van een hoogere sport worden geroepen. Bekwamen wij ons voortdurend voor onzen stand! Het is het eenige middel om zich het werkelijk gezag te verzekeren, dat door niemand zal worden miskend. Gesteund op een dergelijken grondslag zal de bevelvoering zijn, wat zij moet wezen. De

meerdere in de overtuiging van zijne kracht, zal uitdrukkelijk bevelen zonder ruwheid, ontzag verwekken zonder trotschheid; de mindere vertrouwend en onderworpen zal zonder bescheid en zonder redeneering gehoorzamen, omdat de eischen van het oogenblik overwogen zullen zijn met de rechten en de plichten van een ieder; want het is wel noodig, dat de bevelvoering zich deze telkens herinnert, waar de discipline vordert ze te vergeten. De uitvoering zal zonder vertraging volgen, want de vertraging is bijna eene ongehoorzaamheid en voor den vijand worden de verloren oogenblikken met het aantal dooden geteld.

De kunst om de menschen zonder moeite te regeeren, is hen in hun neigingen te vatten.

Voor den Franschman komt het er op aan zijn eergevoel op te wekken, zegt de Kapitein BLONDEL. Zou zulks voor den Nederlandschen soldaat, van nature zooveel kalmer, minder waar zijn? het is niet te gelooven. Eer en plicht gaan te nauw samen om een oogenblik van elkander te kunnen vervreemden. Bestaat er groot verschil, of de eer eene daad vordert, of wel dat de plicht deze voorschrijft?

De eer, zoo gaat de Schrijver in hartstochtelijke taal voort, is de bewonderenswaardige spil van de groote daden, de ziel van het militaire leven, de dwepende macht van de achting voor zichzelf, die menschen zonder blaam en vrees vormt, die het verlangen opwekt naar den goeden naam, den afschrik voor twijfelachtige middelen, de liefde tot den plicht, en het verlangen om aan al het goede te beantwoorden, dat men van ons verwacht; machtiger en edeler dan de zucht tot roem, want zij is meer innerlijk en minder baatzuchtig. Voor den roem heeft men luister en goedkeuring noodig, voor de eer is de stille getuigenis van het geweten voldoende; de ijverzuchtige wil het goede om eene loftuiting, de man van eer om tevreden over zichzelf te zijn. (Met een dergelijken hefboom is een te kort schieten in zijne macht over de menschen geen ongeluk, het is eene fout.)

Dit fijne, prikkelbare gevoel van te groote waarde om het niet zorgvuldig te ontzien, sluit de discipline niet uit, noch verbiedt het de straffen, maar het keurt alles af, wat den man kan kwetsen of zijn karakter kan vernederen.

De soldaat is een ondergeschikte, geen knecht. Hij gehoorzaamt zijn meerdere, hij behoort hem niet toe. De officier is in werkelijkheid slechts het orgaan van de reglementen en van de wetten, door deze heeft hij zijne macht, zijne rechten en zijne plichten verkregen; uit zichzelf — als mensch — wat zou hij anders kunnen zijn dan de kameraad van een ieder, die hetzelfde vaandel volgt? Dit zijn waarheden, die een soldaat, zonder zijne gedachten te ontleden, nauwkeurig gevoelt; hen vergeten is allen kwetsen, enkelen tot een vernederende dienstbaarheid terugbrengen, anderen tot verzet leiden. Gehoorzaamheid eischende, moet men in den mindere de waardigheid van den man en van zijn stand verheffen. Bovendien, wie heden onze ondergeschikte is, kan morgen op onze plaats bevelen; laten

wij in hem de gehoorzaamheid achten, die anderen hem dan verschuldigd zijn, en onzen rang, dien hij eens kan vervullen. Hij heeft het recht — gelijktijdig met het onderricht omtrent zijn tegenwoordige plichten — van ons door het voorbeeld de lessen te verwachten, die hem in de toekomst nuttig zullen zijn, wanneer zijne verheffing gekomen is. Maar die zorg voor hem behoeft geen zwakheid te worden; terwijl gestrengheid veel eerder gericht moet zijn tegen slechte gewoonten en ernstige vergrijpen dan tegen toevallige dwalingen en lichte overtredingen, kome schande over den chef, die zich door eene neiging tot toegevendheid laat meeslepen! — men is verantwoordelijk voor de fouten, die men laat begaan; met de ledigheid slaapt men in en het gezag daalt tot minachting. Vergeef nooit de eerste fout, opdat gij niet streng tegen de tweede behoeft op te treden. Apostelen van de gestrengheid en van de rechtvaardigheid als wij zijn, moge het denkbeeld een blinde en brutale toepassing der militaire reglementen te willen vorderen, verre van ons blijven! steeds moet de autoriteit met oordeel des onderscheids optreden. Het gezag moet, evenals de hand van een bekwamen ruiter, zijne werking wijzigen naar de gevoeligheid van hem, wien het geldt; deze is zwak en verlegen, aanmoedigingen die hem vertrouwen schenken, zullen zijne kracht voor het goede verdubbelen; gene is vurig, machtige hartstochten, die hem in het rustige garnizoensleven op het dwaalspoor brengen, hebben hem aangegrepen, — voor hem vermaningen zonder beleedigingen, straffen zonder minachting, raadgevingen, die de eer doen herleven, om hem tot inkeer te brengen. Menschen van dit slag zijn niet zonder waarde; onder de vermoeienissen van den oorlog worden zij dikwijls flinke en uitstekende soldaten, die men blij is te ontmoeten. Overal schuilt goed en kwaad, in den meerdere en in den ondergeschikte, in de enkele personen en in den geheelen troep. In alles moet men de goede beginselen ontwikkelen, opdat zij de slechte bestrijden. In een leger, evenmin als in een volk, zijn de verdorvenen het talrijkst. Gewoonlijk echter met een meer energiek karakter begaafd, sleepen zij door het voorbeeld mee, wekken door de vrees voor belachelijkheid tot navolging op en verleiden door een schijn van kracht. De menschen van een goedgezinde natuur daarentegen, dikwijls zachter en zwakker, hebben behoefte aan gezag; steunt hen dit, dan zullen zij niet nalaten, het op hun beurt te ondersteunen; het gezag mist in een leger als in een staat zijne roeping, indien het geen moed aan de goeden en schrik aan de boozen weet in te boezemen. Men moet erkennen, dat grove fouten bijna altijd door onhandigheid van de chefs ontstaan. Als bewijs kan dienen, dat men nooit muiterij zal aantreffen in behoorlijk gecommandeerde troepen; het regiment, het bataljon dat de minste gestrafte soldaten telt, heeft als chef een man, die van het gewicht der discipline het best doordrongen is. Tegenover den zwakken chef stellen de manschappen bij het verzuimen hunner plichten de eigenliefde om hem te tarten; het is de grondslag van de slecht begrepen eer. Onder een bekwamen chef tracht men zich door

het goede van de anderen te onderscheiden, de goede neigingen hebben de bovenhand — het hoofdbeginsel der eer vindt zijn werkelijke en nuttige toepassing.

Na gehoorzaamheid verkregen te hebben, moet men trachten ieder overeenkomstig zijne verplichtingen recht te verschaffen, waar dit noodig is. De chef, die er zich toe bepaalt om goed te doen dienen, heeft nog slechts de helft van zijne roeping vervuld; de andere bestaat daarin aan de goede diensten de beloningen te geven, die zij verdienen, zonder zulks tot eigen verheffing aan te wenden.

Is eenmaal het vertrouwen en de achting op de persoonlijke verdienste, op de discipline, op de rechtvaardigheid en op een zorgvuldige onpartijdigheid gegrond, dan blijft nu nog over te spreken over de zorgen, die wij aan hen verschuldigd zijn, die ons gehoorzamen. Zonder twijfel legt de discipline de verplichting van onderwerping op; de vaderlandsliefde beveelt de toewijding, zelfs onder een chef, dien men niet liefheeft; maar het is eveneens eene roeping voor den chef de plichten gemakkelijk te maken, opdat zij op de beste wijze worden uitgevoerd en in dit opzicht hangt alles van hem af. De bevelvoering mag niet ophouden goed en beschermend te zijn, en het is alleen in deze beteekenis, dat men de uitdrukking »vaderlijke krijgstuicht” moet verstaan, eene uitdrukking, minder juist dan laconiek, en waarvan de verkeerde toepassing, door tot zwakheid te leiden, vele fouten heeft veroorzaakt.

Turenne werd altijd met liefde gehoorzaamd, zijne soldaten noemden hem hun vader; de legers van Turenne waren modellen voor de discipline. Men zou geen schooner voorbeeld kunnen kiezen. Men moet waken voor de behoeften van de menschen, die men aanvoert, hunne vermoeienissen verlichten, hen sparen voor onnoodige onaangenaamheden in hun dikwijls eentonig en moeilijk leven. Ieder moet in zijn meerdere niet alleen het gezag vinden, dat beveelt, maar ook de kracht, die beschermt en de goedheid, die ondersteunt. Zoowel de menschelijkheid, die ons broeders in onze gelijken doet zien, als de vaderlandsliefde, die ons voorschrijft zijne verdedigers te sparen door hun leven te ontzien en hen aan het vaandel te hechten, vorderen dit; eindelijk, al mocht het vergeefflijk zijn dergelijke edele beweegredenen door geheel persoonlijke opvattingen uit te dooven, dan nog zou het welbegrepen eigenbelang eischen onze soldaten tot nuttige vrienden te maken, want hunne waarde zal altijd tot onzen roem en dikwijls tot ons heil bijdragen. De soldaat hecht zich gemakkelijk aan zijn meerdere; in stilte merkt hij veel op, hij houdt rekening met het goede en met het kwade, hij herinnert zich wat voor hem gedaan werd en als de dag van het gevaar gekomen is, zal hij zijne schuld trouwhartig met zijn bloed betalen.

Zooveel schijnbaar beuzelachtige zorgen eischen een voortdurende oplet-

tendheid, een beproefd geduld, een vaste wilskracht en een ernstige studie van de menschen en van zichzelf.

Het zijn moeilijkheden, maar eenmaal overwonnen, zoo vormen zij de militaire verdienste in vreedestijd.

(Slot volgt.)

DE GENOMEN PROEF BIJ DE OPLEIDING DER INFANTERIE.

De tijd is verstreken, waarin bij het wapen der infanterie een proef werd genomen om den milicien bij zijn opkomst onmiddellijk, zoowel practisch als theoretisch, uitsluitend aan de leiding van zijn compagniescommandant toe te vertrouwen. Het oogenblik is dus gekomen, waarop de hieromtrent in te zenden rapporten zullen uitmaken, of dit stelsel al of niet in zijn geheel gevolgd zal worden.

Waar officieele bescheiden den doorslag zullen geven, is het misschien niet ondienstig om gelijktijdig — zij het ook niet de stem des volks — dan toch een stem uit de groote massa te vernemen. Daarom wensch ik het navolgende onder de aandacht van den geachten lezer te brengen.

Wij herinneren ons nog uit lang vervlogen jaren dat de hoofdbezigheid van den compagniescommandant bij de opkomst zijner miliciens slechts bestond in het keuren der ontvangen kleeding, terwijl de milicien zelf verder aan den bataljonsadjutant werd overgedragen, met dien verstande dat tevens onder oppertoezicht van den kapitein der week, hierin bijgestaan door de luitenants der week, in den namiddag een paar uur theorie werd gehouden.

De leiders der theorieën wisselden wekelijks af, zoodat niemand als verantwoordelijk persoon voor de theoretische ontwikkeling kon worden aangemerkt. Ook betwijfel ik het ten zeerste, of wel ieder compagniescommandant — aangenomen zelfs dat hij de theorie wel eens kwam bijwonen — voor zijn luitenant een bepaald programma omtrent het theoretisch onderricht vaststelde.

De eenige aanraking tusschen de exercitie en de overige oefeningen bestond hierin, dat de bataljonsadjutant zijn waarschuwend stem deed hooren, als hij tot het vaardig maken, aanleggen en vuren dacht over te gaan. De compagniescommandant werd hierdoor uitgenoodigd om een aanvang te doen maken met de voorbereidende schietoefeningen, en op die wijze werd van weerskanten zorggedragen dat de recruit met eenigen spoed de noodige vaardigheid in het laden en aanleggen verkreeg.

Als nu op het exercitietrein de IIIde afdeeling Recrutenschool goed doorloopen was en ieder bataljonsadjutant, door vereenigde oefening der

verschillende compagnieën, de zekerheid had verkregen dat er eenheid in de uitvoering der handgrepen bestond, dan kwam het gewichtige oogenblik van afexerceeren.

De recrutenschool werd hierbij in tegenwoordigheid en ter beoordeeling der compagniescommandanten onder toezicht der hoogere chefs doorlopen, waarna onder de toren der muziek voor den regimentscommandant gedefileerd werd.

De hoffelijkheid uit die dagen bracht toen mee, dat de bataljonsadjudanten op het terrein een waardeerend woord van den regimentscommandant ontvingen, waarmee de feestelijkheid werd besloten, om daags daarop een aanvang te maken met de exercitie uit de compagniesschool. Ik releveer hierbij dat het woord »feestelijkheid" niet bij toeval uit mijn pen is gevloeid, want in vroegere jaren was er in het soldatenleven nog wel een beetje poëzie te bespeuren.

Na het afexerceeren ontstond voor den milicien een halfslachtige toestand, door geen reeruit, doch ook geen dienstdoend soldaat te zijn. In de eerstvolgende 14 dagen werd hij tijdens de exercitie in de compagniesschool, door den bataljonsadjutant nog eens goed onderlegd in den practischen garnizoensdienst, de signalen en het werktuiglijk tirailleeren, waarna hij verder zonder slag of stoot dienstdoend werd gebracht.

Het exerceeren was dus niet alleen hoofdzaak, doch zelfs het eenige waarmee rekening werd gehouden, want zonder het »tout le reste" ooit aan een officieel examen te onderwerpen, werd de man op een gegeven oogenblik geschikt geoordeeld om alle diensten te kunnen verrichten.

In dien toestand kwam geleidelijk verbetering, zoowel door de uitgave van de *Gids voor den Milicien* als door den *Leidraad tot het theoretisch onderwijs van den soldaat bij de Infanterie*. Bovendien werden later nog de kamerschietoefeningen veel aantrekkelijker gemaakt, terwijl ook aan de bataljonscommandanten werd opgedragen, om in bijzijn der compagniescommandanten de miliciens aan een soort examen te onderwerpen, omtrent alles wat niet rechtstreeks tot het exerceeren behoorde, en waarvan de kennis nu ook uitsluitend bij de compagnie zelve verkregen was.

Hierop volgde eindelijk de proef om de miliciens geheel aan hun compagniescommandant toe te vertrouwen. Waarin bestond, na al die verbeteringen, thans nog aanleiding voor deze proef?

De onderstelling dat aan het exerceeren onder den bataljonsadjutant te weinig zorg werd besteed, wil ons volstrekt niet uit de pen; ook zou het al heel perfide zijn om het denkbeeld te opperen dat wij onzen grooten Germaanschen nabuur hebben willen trachten na te bootsen. Mij dunkt dus dat de bewegredenen voor de genomen proef de navolgende moeten geweest zijn:

1°. Dient de compagniescommandant met zijn luitenants onmiddellijk een indruk te verkrijgen omtrent karakter, fysieke ontwikkeling, geestes-toestand, enz. van de opgekomen miliciens, waartoe deze geen oogenblik

onttrokken mogen worden aan de leiding en het toezicht van hun natuurlijken opvoeder.

2°. Is de compagniescommandant de persoon die het meeste belang heeft bij 's mans militaire vorming, doch bovendien is hij de eenige hiervoor verantwoordelijke persoon; die vorming moet dus geheel aan hem worden overgelaten, zonder een deel der opleiding aan andere handen toe te vertrouwen.

3°. Verkrijgt men op die wijze de zekerheid dat alle compagniesofficieren zedelijk verplicht worden om, naast alle andere reglementen en dienstvoorschriften, ook tot in de kleinste bijzonderheden vertrouwd te blijven met den practischen grondslag van het onderricht (de recrutenschool).

4°. Bekomt de compagniescommandant, door de leiding van het onderwijs geheel aan zich te behouden, de bevoegdheid om tijdens de exercitie in de recrutenschool reeds eenige afwisseling aan te brengen door andere oefeningen te doen houden, als voorbereidende velddienstoefeningen, enz., waardoor zoowel de opgewektheid bij de oefeningen als de geestelijke ontwikkeling van den recruit zullen bevorderd worden.

5°. Moet de compagniescommandant in staat worden gesteld om een algemeen overzicht van het onderricht te verkrijgen, ten einde de eene oefening met de andere te kunnen completeeren, en hierdoor bijv. het snel en nauwkeurig richten en mikken in tijds te kunnen bevorderen door een krachtige spierontwikkeling, en tevens gepaard te doen gaan aan een vlug en stelselmatig hanteeren van het geweer.

Deze en wellicht nog andere motieven moeten naar mijn meening hebben voorgezeten om een proef in het leven te roepen, die zoo ingrijpend moest werken op het onderricht en vooral op den werkkring van zooveel subalterne officieren der infanterie.

Ik geloof niet te veel te zeggen door te beweren, dat ons bij de opleiding van den recruit in 's lands belang slechts de volgende gedachte mag bezielen:

Ieder militair, die nog geen dienst kan verrichten, doch op 's Rijks kosten gehuisvest, gekleed, gevoed en betaald wordt, moet met behulp van weinige, doch uitmuntende werkkrachten zoo spoedig mogelijk tot een bruikbaar soldaat gemaakt worden.

Hierbij spreekt het dus vanzelf dat de recrutenopleiding nooit als een oefenschool voor onderwyzend personeel mag worden aangemerkt; die oefenschool moet te voren en op andere wijze doorloopen worden, want eenmaal tegenover den recruit gesteld, moet de onderwijzer uitmuntend voor zijn taak berekend zijn.

Na afloop der genomen proef stel ik thans in de allereerste plaats de vraag: werd hierbij in allen opzichte steeds rekening gehouden met de zooveen uitgedrukte leidende gedachte? Mijn antwoord luidt: »neen», want bij het toezicht op de exercitie was niet altijd »the right man in the right place,» en het

daarbij gebezigd onderwyzend personeel bestond uit rijp en groen, niet naar behooren voorbereid kader.

Menigeen zal wellicht zeggen: »Ik vraag alleen naar de uitkomsten; vertel mij dus, in hoever verschilt de graad van geoefendheid der miliciens aan het eind van het eerste oefeningstijdperk, van de uitkomst, die in vroegere jaren na evenveel weken verkregen werd, en hierna zal ik u zeggen of het sinds 2 jaar gevolgde stelsel van opleiding al of niet aanbevelenswaard blijkt te zijn.»

Welnu, ik geloof dat, bij die vergelijking, het algemeene oordeel thans wel zal luiden:

- 1°. de theoretische ontwikkeling van den soldaat is er op vooruitgegaan;
- 2°. het *gros der manschappen* biedt meerdere waarborgen aan om eenmaal goede schutters te zullen worden;
- 3°. de exercitie is echter minder goed geworden.

Trachten wij zonder eenig voorbehoud na te gaan waaraan die uitkomsten te wijten zijn, dan zullen wij zien dat in hoofdzaak alleen het laatste punt als een zuiver uitvloeisel der genomen proef kan beschouwd worden.

Bij punt 1 wensch ik hiertoe aan te teekenen, dat in de laatste jaren het onderricht op de volksschool veel verbeterd is. Door het centraliseeren der militie komen de miliciens, die uit Drenthe afkomstig zijn, thans niet meer zoo dagelijks onder de oogen der hoogste militaire autoriteiten, doch ik durf onderstellen, dat zelfs deze miliciens — die als de minst ontwikkelden te boek stonden — thans door het betere volksonderwijs ook beter onderlegd onder de wapenen zullen komen dan vroeger, toen het heel wat moeite kostte om bij het africhten van zoo'n Drenthenaar hem tevens eenige allures van een Hagenaar te bezorgen. Het centraliseeren der militie, gevoegd bij het verbeterde volksonderwijs in alle provinciën, is dus reeds oorzaak dat hier in de residentie de Haagsche milicien van thans een beteren indruk moet maken dan zijn Drentsche collega van vroeger.

Doch bovendien hebben »Gids» en »Leidraad» gepaard aan een door den compagniescommandant verscherpt toezicht op de theorie, en aan het voor den bataljonscommandant af te leggen gedetailleerde examen reeds in de laatste jaren hun uitwerking niet gemist. Het zou dus onbillijk zijn om de meerdere theoretische ontwikkeling van thans geheel op rekening der genomen proef te willen stellen.

Bij punt 2 valt het nog moeilijker om eenig verband tusschen de betere vorming tot schutter en de genomen proef op te sporen. Reeds in December 1889 lezen wij in de *Handleiding bij de gymnastische oefeningen*, dat de compagniescommandant verantwoordelijk wordt gesteld voor de beoefening der gymnastiek, onder bepaling dat door hem aan een luitenant het onderricht der onderofficieren en korporaals wordt opgedragen, welke laatsten wederom op hunne beurt de manschappen onder toezicht van een officier moeten onderwijzen. Voorts wordt hierin vermeld dat de recruten dagelijks

en de overige militairen 2 à 3 maal 's weeks onderricht in de gymnastiek moeten ontvangen. In September 1890 verscheen het *Voorschrift voor de schermoefeningen bij de infanterie*. Ook hierin wordt op blad. 3 de verantwoordelijkheid van den compagniescommandant, zoowel als de leiding en het toezicht bij het onderwijs nauwkeurig omschreven, terwijl op blad. 2 zelfs geëischt wordt dat alle officieren persoonlijk in het bajonetschermen goed bedreven moeten zijn. Door deze imperatieve bepalingen omtrent gymnastiek en bajonetschermen was dus de zoo noodige spierontwikkeling van den rekrut (ten einde met vaste hand te kunnen richten) reeds voldoende verzekerd. Bovendien werd de infanterie ook in October 1891 met nieuwe en betere kamerschietgeweren begiftigd, terwijl de hieraan toegevoegde schijfjes met vastgestelde voorwaarden van overgang er niet weinig toe bijdroegen om deze oefeningen opgewekter te maken, waardoor ze dan ook vanzelf talrijker en doeltreffender werden. Voor hen, die een buitengewone opwekking noodig hebben, werd later nog zorggedragen, door aan iederen compagniescommandant de verplichting op te leggen om bij de kamerschietoefeningen jaarlijks 10.000 patronen N°. 9 te doen verschieten.

Ook zonder de genomen proef zou het den schutter dus zeker nooit aan de noodige voorbereiding door veel gymastiek, bajonetschermen en kamerschietoefeningen ontbroken hebben. Ik herhaal dus dat tusschen de betere vorming tot schutter en de genomen proef bezwaarlijk eenig verband kan worden opgespoord.

Thans zijn wij genaderd tot punt 3, waarbij gezegd wordt, dat de exercitie minder goed is geworden.

Het zou onbillijk zijn om dien achteruitgang geheel te wijten aan de luitenants, die door hun compagniescommandant met het toezicht op de exercitie der recruten belast werden. Het heeft hun toch zeker niet aan den noodigen ernst en toewijding ontbroken.

Bovendien dateert de achteruitgang in zeker opzicht reeds van vroeger dagen. Door het aangebrachte magazijn leent het geweer M. ⁷¹/₈₈ zich toch minder tot eene juiste uitvoering van alle handgrepen, terwijl de beide voortasschen eveneens hinderlijk zijn om alle bewegingen met het geweer voorschriftmatig kort bij het lichaam te kunnen verrichten. De waargenomen achteruitgang beperkt zich echter niet tot de handgrepen; de onpartijdige opmerker zal moeten erkennen dat het zoogenaamd stram (beter gezegd: streng) exerceeren geheel op den achtergrond is geraakt, en te vergeefs gezocht wordt naar de zoo noodige eenheid van opvatting en uitvoering der verschillende bewegingen bij het exerceeren.

Dat minder flinke exerceeren, dat gemis aan eenheid, waardoor de krijgstuicht bedreigd wordt en schade wordt toegebracht aan het uiterlijk aanzien van den troep, werd vroeger nimmer waargenomen, en is dus het rechtstreeksch uitvloeisel van een proef, waarbij met meerdere werkkrachten minder goede uitkomsten verkregen werden.

Het moge impertinent klinken zoo stoutweg dit oordeel te durven neerschrijven, doch het ontbreekt mij niet aan de noodige gronden om mijne zienswijze te kunnen wettigen.

Vergelijken wij hiertoe de recrutenexercitie van vroeger onder den bataljonsadjutant, bij de tegenwoordige wijze van exerceeren, waardoor 4 luitenants per bataljon aan hun gewonen dienst onttrokken worden, dan wensch ik hierbij te wijzen op het verschil in: *a.* de voorbereiding tot de exercitie; *b.* de leiding en het toezicht bij de exercitie; en *c.* de voorziening in het incompleet aan kader.

a. De voorbereiding tot de recrutenexercitie.

Vroeger werd het kader door den bataljonsadjutant des winters eenige malen per week 's morgens vroeg (als nagenoeg iedereen present kon zijn) vereenigd tot het houden van theorie over de exercitie-reglementen. Het kader was daarbij naar den graad van geoefendheid in klassen verdeeld, ten einde, tot bevordering van een geregelden gang bij het onderwijs, met iedere klasse afzonderlijk theorie te kunnen houden. Op die theorie, die, ter wille der krijgstuicht, door militaire etiquette uitmuntte (want het kader verscheen daarbij met schako, sabel en handschoenen), overtuigde de bataljonsadjutant zich dat het kader steeds nauwkeurig op de hoogte was van alle details der exercitie-reglementen. Alle onzekerheid omtrent den uitleg dier reglementen werd hierbij uit den weg geruimd, en het kader daarbij tevens geheel voorbereid voor de gewichtige onderwijzerstaak, die hun bij opkomst eener lichte miliciens te wachten stond.

Thans daarentegen zijn die hoogstnoodige theorieën, waardoor de eenheid in opvatting bij het exerceeren verzekerd werd, geheel vervallen. Een paar namiddaguren zijn hiervoor in de plaats gesteld, waarin de compagniescommandant tot vorming van instructeurs de vrije beschikking over zijne compagnie verkrijgt. Oogenschijnlijk klinkt ook dit laatste op papier nog al aardig, maar de werkelijkheid zal ons bitter teleurstellen. De toch reeds geringe hoeveelheid compagnieskader kan hierbij voor een deel op wacht zijn, terwijl weer een ander deel juist van wacht is gekomen, en dus vrij van dienst is; sommigen kunnen bovendien door de lessen op den cursus absent zijn, terwijl anderen daarentegen geëmployeerd zijn op de wapenkamer, in de cantine, bij de recruten staande armée enz. Van kwartierziek, hospitaal, verlof en transport wordt niet gesproken, omdat hierdoor natuurlijk ook vroeger evenzeer schade werd berokkend aan alle practische en theoretische oefeningen. De luttele hoeveelheid kader ter beschikking van den compagniescommandant overgebleven bestaat bovendien in den regel uit de meest heterogene bestanddeelen, als oude onderofficieren en jonge korporaals, zoodat ten algemeenen nutte zelden of ooit iets degelijk kan behandeld worden. Persoonlijk heb ik hierbij ondervonden, dat slechts een

paar milicien korporaa's present waren, die pour comble de malheur met groot verlof zouden vertrekken, alvorens een nieuwe lichte onder de wapenen kwam. Voeg ik hier nog aan toe, dat zulke oefeningen in den regel aan een luitenant moeten worden opgedragen, en de inzichten van den kapitein dus uit de 2de hand worden kenbaar gemaakt, dan meen ik niet te veel te zeggen, door te beweren dat eene zoodanige voorbereiding in den regel weinig, en soms in het geheel geen nut afwerpt.

b. *De leiding en het toezicht bij de recrutenexercitie.*

In vroegere jaren achtte men de taak van den bataljonsadjutant zeker hoogst gewichtig. Voor die eervolle betrekking werden officieren gekozen, die door bijzondere eigenschappen uitmuntten, zoodat met recht de zorg voor het kader grootendeels aan hen kon worden toevertrouwd. Zij gaven het relief aan een bataljon, want men kon er zeker van zijn, dat bij een bataljon dat kranig exerceerde, ook altijd een flink adjutant was ingedeeld. Die adjutant maakte voor zichzelf een programma voor de recrutenexercitie der miliciens; hij handelde daarbij naar eigen inzicht, op eigen verantwoordelijkheid en gesteund door de ondervinding van vorige jaren, of door de voorlichting van zijn voorganger.

Dit programma werd uit de eerste hand onder zijn persoonlijk toezicht geheel afgespeeld, zonder dat hij ooit door andere diensten afwezig behoefde te zijn. De adjutant maakte er zich een glorie van om in een tijdsverloop van een paar maanden een 150-tal boerenknappen als afgeëxerceerde soldaten te kunnen afleveren, en menschelijker geheugenis heeft nimmer een adjutant, uit gebrek aan toewijding, zichzelf in dit opzicht een brevet van ongeschiktheid gegeven. Aan dien adjutant werd de leiding en het toezicht bij de recrutenexercitie ontnomen!

Thans maakt de compagniescommandant een programma voor de exercitie, en wijst daarbij een luitenant aan, die uit de tweede hand dit programma moet doen uitvoeren. Daargelaten of het allereerste programma van een compagniescommandant, die nimmer te voren adjutant geweest was, ook gevaar kon loopen minder doeltreffend te zijn, moet ik hierbij aanstippen dat hij hiertoe bezwaarlijk bij een jonger bataljonsadjutant of bij zijn eigen luitenant om advies kon vragen. Hij is verder verplicht om zijn luitenant geheel op de hoogte te stellen van al zijn bijzondere inzichten, en zich telkens op het terrein te komen overtuigen dat in dit opzicht niet de minste afwijking plaats vindt.

De van alle initiatief ontdane luitenant geeft daarna voor een 30 à 40 man uit de tweede hand uitvoering aan een hem voorgelegd programma, dat soms tegen zijn eigen inzichten indruischt, doch waaraan hij niets mag veranderen, en waarvoor hij ook niet verantwoordelijk is. Wij wenschen hem dus slechts een nauwgezette plichtsbetrachting toe.

Na op die wijze de exercitie der recruten te hebben toevertrouwd aan een luitenant, die — hoe bekwaam hij overigens ook wezen moge — toch niet altijd in allen opzichte aan de voor een adjudant gestelde eischen zal voldoen, rijst de open vraag, aan wien moet de schuld geweten worden als er slecht geëxerceerd wordt, is dit het gevolg van een minder goed programma of van gebrekkig toezicht?

De aangewezen luitenant kan ieder oogenblik door fourageeren, wachtdienst, krijgsraad, enz. aan het toezicht op de recrutenexercitie onttrokken worden, waardoor hij dan vervangen moet worden door zijn compagniescollega, die thans weer op zijn beurt door den compagniescommandant geheel op de hoogte moet worden gesteld. Deze collega krijgt het nu ook zwaar te verantwoorden, want in dit geval rusten meestal nog andere compagniesdiensten op hem.

Door ziekte, verlof en het opdragen van bijzondere functiën aan luitenants, zoomede door het niet aanvullen van opengevallen plaatsen, kan bovendien een zoodanig incompleet aan dienstdoende luitenants ontstaan, dat bij ontstentenis van den officier, die met de recrutenexercitie belast is, deze onmogelijk door een ander luitenant kon vervangen worden. Wat is hiervan het gevolg? dat de compagniescommandant zelf voor zijn luitenant zal moeten inspringen. Dit komt niet overeen met de waardigheid van den kapitein, en is ook in strijd met de artikelen 26 en 33 van het *Reglement op den Inwendigen Dienst*. Ook kan de compagniescommandant wel den noodigen tijd vinden om zich bij alle practische en theoretische oefeningen telkens enkele oogenblikken van den goeden gang van den dienst te komen overtuigen, doch zijn drukke werkkring gedooft niet om uren achtereen de exercitie der recruten zelf te leiden.

Ik wil niet gewagen van de zelfverloochening van een bataljonscommandant, die ongerechtigheden bij het exerceeren ontwaart, hierop in stilte een aantekening maakt, en zelden of ooit kan ingrijpen om onmiddellijk verandering aan te brengen.

Ik heb alleen wenschen aan te toonen, dat waar per bataljon 4 luitenants aan andere diensten onttrokken worden, ten einde het toezicht bij de recrutenexercitie der miliciens te houden, door dit stelsel de leiding en het toezicht minder goed verzekerd is dan vroeger, toen slechts één enkel officier, dat is de bataljonsadjutant, daarmee belast was.

c. *De voorziening in incompleet aan kader.*

In vroegere jaren deelde de bataljonsadjutant op het terrein alle onderofficieren en korporaals ieder bij hun eigen compagnie in. Ontstond echter bij een der compagnieën een groot incompleet, dan vulde hij dit door het kader van een andere compagnie aan. Hier was geen bezwaar aan verbonden, want hij had hiertoe de stof bij de hand, en al het kader was door hem op dezelfde wijze onderlegd.

Nu echter wordt in het incompleet aan kader bij de recrutenexercitie eener compagnie veel moeilijker voorzien. Zonder tegen de vormen te zondigen, is het den compagniescommandant vaak zeer moeilijk om in het laatste oogenblik kader van een andere compagnie te verkrijgen. Zelden verkrijgt hij hierbij ook first rate kader, want het menschelijk égoïsme brengt mee om het beste liefst voor zichzelf te behouden. Doch aangenomen zelfs dat het geleende kader goed is, dan is het nog op een andere manier onderlegd, en dus wellicht voor het oogenblik zelf minder bruikbaar.

Ook hierbij is dus wederom een bezwaar ontstaan, dat vroeger niet bestond.

Na al deze beschouwingen omtrent de oorzaken van den achteruitgang bij het exerceeren, spreek ik als mijne innige overtuiging uit, *dat de theorie over de exercitie-reglementen bij den bataljonsadjutant in eere moet worden hersteld, en de recrutenexercitie uitsluitend aan den bataljonsadjutant moet worden opgedragen.*

Dit neemt niet weg, dat toch zeer goed een stelsel van opleiding kan gevolgd worden, dat reeds in den aanvang de noodige afwisseling aanbiedt, en waarbij de verantwoordelijkheid op den compagniescommandant berust.

Welk verschil bestaat er toch voor den compagniescommandant bij het vaststellen van alle overige diensten, of zijn recruten-miliciens onder een compagniesluitenant dan wel onder den bataljonsadjutant exerceeren, mits hij in beide gevallen slechts volledig op de hoogte is van het programma, dat bij de exercitie gevolgd wordt, terwijl hij bovendien in het laatste geval toch ook wel het recht zal blijven bezitten om uit belangstelling eens naar de exercitie te komen kijken.

Mij dunkt dat de bataljonsadjutant zijn exercitie-programma zeer goed in dien zin te voren kan indienen, dat de compagniescommandanten in verband hiermee tijden en uren kunnen regelen, die zij bij opkomst eener lichter aan gymnastiek, bajonetschermen, voorbereidende schietoefeningen, enz. denken te zullen besteden.

Wordt hierdoor schade gedaan aan de verantwoordelijkheid van den compagniescommandant, dan ziet het er al heel treurig uit met zijn verantwoordelijkheid omtrent de vrijwilligers, wijl deze toch als recruit zowel practisch als theoretisch nagenoeg geheel aan zijn leiding onttrokken worden, en de compagniescommandant toch later aansprakelijk wordt gesteld voor het aankweken van korporaals uit diezelfde vrijwilligers.

Ten einde de zekerheid te behouden dat alle officieren geheel vertrouwd blijven met de details der recruten-school, zijn er, ook buiten het tijdperk der recrutenexercitie, gedurende het geheele jaar nog wegen genoeg opengesteld, om zich hiervan naar behooren te kunnen overtuigen.

Thans blijft nog de vraag, kan bij de exercitie onder den bataljonsadjutant even goed door den compagniescommandant voor afwisseling tijdens de recrutenexercitie worden zorg gedragen? Zeker, niets belet immers om in het exercitieprogramma te voren op te nemen, dat wekelijks op vastgestelde dagen een vóór- of een namiddagexercitie geheel zal vervallen. Die oefeningsuren komen dan den compagniescommandant ten goede, en hij kan er vooruit over beschikken om, naar eigen inzicht hiervoor andere opwekkende diensten in de plaats te stellen. Door een zoodanige regeling in het leven te roepen, geloof ik dat de opleiding van den milicien het best verzekerd zal zijn, met weinige doch goede werkkrachten, en zonder het initiatief van den compagniescommandant te kunnen schaden.

Aan het slot van mijn betoog moet mij nog een wensch van het hart. Mogen de compagniescommandanten de bevoegdheid verkrijgen, om desverlangd in de laatste weken van het eerste-oefeningstijdperk met elkander in overleg te kunnen treden, ten einde door samenvoeging van een paar compagnieën met meer vrucht uit de *Compagnieschool* te kunnen exerceeren, of wel den jeugdigen milicien een duidelijker denkbeeld te kunnen geven van het tirailleeren, den marschveiligheidsdienst en voorpostendienst.

Kan het doel treffen om in bovenstaande regelen een militaire geloofsbelijdenis af te leggen, die niet geheel overeenkomt met het nieuwerwetsch begrip van opleiding, dat in theorie zoo schoon klinkt, en de sympathie van zoovelen wegdraagt?

Ik weet het niet; doch zooveel is zeker, dat ik mijzelf bewust ben eerlijk te hebben gesproken, en tevens (naar mijne particuliere opvatting) in het belang van het wapen, waartoe ik de eer heb te behooren.

DAGOBERT.

Den Haag, October 1893.

DE MARINE-BEGROOTING VOOR 1894.

Het mag een verblijdend verschijnsel heeten, weder eens eene marinebegrooting onder de oogen te krijgen, waarvan het totaal niet méér, maar minder is dan dat der vorige begrooting, al is het dan ook, dat het verschil slechts f 156.555 is.

Wel was het te voorzien, dat dit jaar geen der begrootingen veel van hare voorgangsters verschillen zou, in aanmerking genomen de ingediende kieswet, waardoor het onzeker wordt, of zij die de gelden aanvragen en zij die ze toestaan, nog lang met elkander zullen samengaan — maar toch, *bezuiniging* bij Marine is altijd een aangename verschijning, omdat zij zoo zelden voorkomt en . . . zij toch zoo noodig is. Immers, wil de Volksvertegenwoordiging de *noodige* gelden geven, zoo moet zij allereerst ontwaren, dat er niets *onnoodig* wordt gevraagd.

De Minister heeft ten vorigen jare een programma van materieel voor de defensie te water aangeboden, dat niet geacht kan worden te zijn afgedaan met (natuurlijk) de voltooiing der toegestane 3 nieuwe schepen; bij de verdediging van Indië toch behooren, onder meer, nog 5 torpedobooten groot model, waarvan *geen woord* bij deze begrooting! Maar had deze goedkoope vermeerdering van het defensief vermogen aldaar niet alle aandacht verdiend? Waarom dan zelfs niet één van de 4 aan te bouwen booten op stapel gezet? De gelden te verkrijgen door *bezuiniging*!

Er zijn in het geheel 38 torpedobooten, zoo groot als klein model; 54 heeft de Minister alleen noodig voor zijn plannen met Holland; ergo kan er geen sprake van zijn, om er een van hier naar Indië te zenden, ter versterking van de *flottille* booten aldaar — zegge een stuks, de *Cerberus*.

Het is dus te hopen, dat de vijand nog lang op zich zal laten wachten; met dat te kort aan torpedobooten zouden wij al te slecht weggkomen. Vier van deze, groot model, kosten 5 tonnen gouds, en het zou ongetwijfeld de moeite loonen, deze gelden te bezuinigen op de sommen te besteden aan de uitrustingsgoederen der schepen waarmede, gelijk ieder zaakkundige

weet, veel te spilziek wordt omgegaan, op de reis- en verblijfkosten (immers geen subaltern officier en zeker geen adelborst behoeft 1ste klasse te reizen met den spoortrein) de passagegelden — door vooral de transporten officieren, onderofficieren en minderen liever met de kruisers 1ste klasse naar Indië te sturen ter aflossing dan ze met de schepen der stoomvaartmaatschappijen te vervoeren — enz.

Intusschen, de belastingbetalenden zijn den Minister dankbaar voor de *f* 156.555; *c'est autant de gagné*. Nog een kleine stap . . . en er zal zóóveel op de 15¹/₂ millioen (laat ons dat gemiddelde aannemen als standaard-som) kunnen worden bezuinigd, dat jaarlijks bijv. één millioen kan worden afgezonderd of bestemd voor voltooiing van het maritiem gedeelte van het defensieplan!

Voorloopig laten wij echter de bezuiniging rusten, omdat allereerst de ingediende begrooting ter sprake komt, waarin niet weinig *saillante* punten onze aandacht trekken; als daar zijn:

- de *reorganisatie* van het *korps mariniers*;
- de oprichting eener *marine-reserve*;
- de *reorganisatie* bij het personeel van 's *Rijks stoomvaartdienst*;
- de *bestendinging* van den tegenwoordigen *zeil-loodsdienst*, in plaats van den door velen verlangden *stoomdienst*;
- de *opheffing* (geleidelijke) van het *Fonds voor dek- en onderofficieren en mindere schepelingen*, die onder toekenning van 's *Rijks pensioen* uit den militairen dienst worden ontslagen.

De reorganisatie van het korps mariniers zal bestaan, voor zooverre daarover uit de begrooting is te oordeelen, in de vermindering met:

1 luitenant-kolonel,	} ter waarde van <i>f</i> 9400 aan traktement.
2 luitenants kwartiermeester,	
1 kapitein,	
2 luitenants,	

Onderofficieren en minderen ter waarde als boven van *f* 40.000. (Art. 30, IIc, aftrek).

Alle welke misbaar geoordeeld worden.

Wat zwaard van DAMOCLES het korps nog meer boven het hoofd hangt, is niet recht duidelijk, maar het wil ons voorkomen, dat vóórliefde voor het oprichten van de straks te bespreken *marine-reserve*, en het bezuinigen van de gelden daartoe, wat al te zwaar gewogen heeft *alleen* op het verdienstelijk korps mariniers.

Immers, wanneer er getracht wordt om te bezuinigen op luxe-artikelen (als wij ons zoo eens mogen uitdrukken) — iets dat onze geheele instemming heeft — waarom dan slechts bij één artikel stilgestaan en de andere vergeten? Waarom ook niet bij het korps zee-officieren den admiraalsrang afgeschaft,

dien wij bij onze kleine marine evenmin noodig hebben als Amerika? En de formatie der vlagofficieren op één minder gesteld, die welke of nonactief of soms in commissie *aan den wal* werkzaam is? Dientengevolge bij de officieren van den geneeskundigen dienst den rang (en het traktement ook natuurlijk) van schout-bij-nacht voor den inspecteur bezuinigd?

Waartoe is het noodig dat er *twee* dirigerend officieren van gezondheid 1ste klasse (rang van kolonel) zijn, terwijl er *toch met één* te Willemsoord volstaan kon worden, en waarom 4 dirigerende 2de klasse, wanneer slechts 3 noodig zijn (Amsterdam, Hellevoetsluis, Oost-Indië)? Immers een dirigerende 1ste en een 2de klasse aan het hospitaal te Willemsoord mag luxe genoemd worden.

Maar afgescheiden daarvan, verdient het wel aanbeveling, om nu reeds zoo te bezuinigen op het korps mariniers, dat uit *ge oefende vrijwilligers* bestaat, zelfs al is daarvan een overcompleteet, wanneer het blijkt uit de overwegingen omtrent een op te richten marine-reserve (uit *militie* en *gedeeltelijk* ge oefenden samen te stellen) dat er in den zomer van 1892 nog zooveel vrijwilligers, zoo luitenants als minderen te kort kwamen? 90 luitenants, 200 gasten! Voorwaar geen kleinigheid op een geheel, respectievelijk van 350 en 1135. 't Is waar, de luitenants der mariniers en de mariniers zijn geen zee-officieren en gasten, maar er is bij de defensie ook nog meer te doen dan met schepen en torpedobootten te varen. Zouden nu de *te* vele mariniers niet een nuttig plaatsje in het defensieplan kunnen krijgen?

Meer dan eens toch is over deze aangelegenheid geschreven; daar waar zee-officieren en miliciens in de maritieme stellingen aan den wal moeten optreden, kan zeker gebruik gemaakt worden van officieren en manschappen der mariniers, bijv. bij de bewapening van den zeedijk. Ook voor de wachtschepen, de werven en het corveën, dat in oorlogstijd zeker niet weinig zal moeten worden gedaan, kunnen de mariniers worden gebruikt; kortom, voor al die onmisbare werkzaamheden in oorlogstijd, waardoor handen voor de schepen en bootten zullen gewonnen worden, zijn de mariniers uitnemend nuttig.

Het is moeilijk met juistheid aan te geven, hoeveel en wat er van het korps mariniers noodig is voor de defensie, zoolang men niet geheel tot in bijzonderheden bekend is met het defensieplan. De inzichten van de verschillende Ministers willen in *deze materie* nog al eens verschillen, en daarom zouden wij aanraden, zoolang de marine-reserve nog op zulke losse schroeven staat, als blijkens de Memorie van Toelichting het geval is, nog *geen* verandering te brengen in de organisatie van een korps *ge oefende vrijwilligers*, als de mariniers — vooral niet wat subalterne officieren, onderofficieren en minderen aangaat.

Dat daarentegen langzamerhand de *intendance* bij de mariniers wordt afgeschaft, dewijl het korps officieren van administratie bij de marine dat werk stellig even goed zal kunnen verrichten, en *twee* korpsen administrateurs bij de zeemacht zeker overtollige luxe mag heeten, dat thans een

hoofdofficier en enkele subalterne officieren en een paar sergeants of korporaals-tamboer, hoornblazer of pijper worden afgeschaft — voor het eerste is *alles*, voor het tweede wellicht iets te zeggen. Het denkbeeld in *principe*, om vooral niet meer officieren en manschappen in vredesdienst te hebben dan men in *oorlogstoestand* gebruiken kan, juichen we toe. Blijkens den Staat van de qualiteiten, benoodigd voor oorlogstijd en feitelijk aanwezig, zou er heel wat op het korps mariniers zijn in te krimpen, maar z. a. wij zeiden, de gelegenheid daarvoor achten wij thans, met dat nog wazige omtrent de organisatie der marine-reserve en het niet bezuinigen bij andere korpsen op het personeel, nog niet gekomen.

Als een gevolg (?) van de voorgenomen reorganisatie van het korps mariniers, zal de politie op de werven voortaan *niet* meer door *mariniers*, maar door de *werfpolitie* (burgers alzo) moeten geschieden, hetgeen een verhooging van budget geeft van *f* 7465 (voor afdeling II). Wij vragen waartoe dat? Waren de mariniers daarvoor niet bekwaam, of geschieden deze dingen uit het oogpunt van werkverschaffing? Ons dunkt, dat de *bewaking der werven* juist zeer goed in handen van het korps mariniers, in die van militairen, is, en zouden daarin liefst *geen* verandering zien gebracht.

Het voornemen der oprichting eener marine-reserve, die op *f* 120.000 's jaars zou komen, wordt smakelijk gemaakt, o. a. door de bezuiniging op de onderofficieren en minderen der mariniers te maken, ad *f* 40.000 en op den torpedodienst ad *f* 67.000. Men moet afwachten, om er behoorlijk over te kunnen oordeelen, wat de Minister meer over zijn plannen te dien opzichte zal mededeelen; maar om voor de *voorbereiding* van plannen in de lucht al vast *f* 10.000 (art. 31 VIII) toe te staan, het komt ons niet gemotiveerd voor, ook in aanmerking genomen, wat wij over de marine-reserve in verband met het korps mariniers reeds aanvoerden.

De studie en de oprichting eener marine-reserve heeft alvast het groote nut gehad, van te doen zien, hoe treurig het met Nederland zal geschapen zijn, wanneer er des zomers eens oorlog voor ons mocht uitbreken: 90 luitenants, 110 machinisten, 56 vuurstokers en 200 gasten (matrozen) kwamen er te kort in den zomer van '92, toen er 3 kruisers (oefeningsschepen) op zee waren. En al nemen wij nu met den Minister aan, dat dit het ongunstigste geval is, en wij eens voor een gunstiger omstandigheid, bijv. op 45 luitenants, 55 machinisten, 36 vuurstokers en 150 gasten aan incompleet rekenen, dan nog is hier met duidelijke letters de waarschuwing geschreven: »Excellentie, stuur niet anders kruisers in zee, dan naar Indië om af te lossen — gij zoudt anders, wanneer, evenals in '70, de oorlog eens plotseling uitbrak (en dergelijke catastrophen mag men voor den vervolge verwachten) het Vaderland werkelijk, zoo niet in gevaar — dan toch, in een moeilijke omstandigheid hebben gebracht!

De poging alzoo om te trachten in het incompleet te voorzien, zou verdienen, niet anders dan onbepaalde goedkeuring wanneer het ons niet bevreemde, juist om dat incompleet, dat de Minister zich in het korps mariniers tracht te ontdoen van een gedeelte geoeffende vrijwilligers, *die hij onder de handen heeft*, terwijl de marine-reserve nog zoo in *ovo* is. Op de eene plaats in de Memorie van Toelichting heet het: »*officieren* (1), *machinisten*, *gasten en torpedisten* kan de dienstplicht niet in voldoende aantal (dus toch in zekere mate) leveren, terwijl wat de vuurstokers betreft, de ondervinding zal moeten leeren, of het volle aantal uit den dienstplicht is te verkrijgen,» terwijl iets lager staat: »dat de *officieren* der reserve uitsluitend uit de officieren der handelsvloot zullen moeten worden verkregen.»

Van dat alles dunkt ons het volgende:

Officieren, machinisten, gasten en torpedisten zijn thans, zonder herhalingsoefeningen, nog *zeker* niet uit de militie te verkrijgen, dan alleen een enkelen gast of torpedist uit de zeer weinigen, wien de zeedienst zóó bevalt, dat hij een vast engagement bij de marine aangaat; en dan nóg die enkelen na eenige jaren dienen. Het is daarom dan ook dat, voor degelijke hulp in den personeel-nood, terecht naar de intelligentste en geschiktste gedeelten van het personeel der handelsvloot is uitgezien, maar.... zoo het al met moeite en kosten (die in deze minder in aanmerking komen, natuurlijk) mogelijk zal zijn machinisten, vuurstokers en gasten te verkrijgen, om van de stuurlieden en den matroos der stoom- of zeilvaart zelfs een *middelmatig* luitenant ter zee of een *bekwaam* torpedist (een denker, geen *opperman* bij 't werk) te maken, dat achten wij niet doenlijk, en de verwachtingen daaromtrent, louter fantasie! Hoe, zonder zijn gewonen militieplicht te hebben vervuld, door elke 2 jaar 3 maanden op te komen voor oefening en, op verzoek, 6 maanden in eens en voor altijd — duidelijk is daaromtrent de Memorie van Toelichting niet — zou de stuurman ter koopvaardij geschikt zijn en blijven voor *oorlogs*-luitenant ter zee; de matroos voor torpedist, door elk jaar 2 maanden herhalingsoefening?.... Onmogelijk! Zoo dat mogelijk ware, wel dan was de geheele opleiding tot zee-officier, en die voor torpedist vrij wel een dure nutteloosheid en zoude er wel gedaan worden, met deze inrichtingen belangrijk in te krimpen. Men vergeet toch niet, dat de *reserve*-luitenant niet ondergeschikt zal zijn aan den vaste-korps luitenant ter zee, ze zullen niet *samen* op de wacht staan; neen, de eerste zal óók voor zichzelf dienen op te treden. En hoewel hem nu geen torpedo-boot zal worden toevertrouwd, zoo zal hij toch in *oorlog* in omstandigheden komen, dat hem, den koopvaardij-officier, de handen totaal verkeerd zullen staan. Daargelaten nog het nautisch gedeelte van zijn taak (waarvoor de commandant of eerste officier opkomt), maar wat zal hij, die zoo weinig

(1) Wij cursiveeren.

gelegenheid had zich te oefenen, zich vreemd gevoelen tegenover de gecompliceerde artillerie, de seinen, de wacht als officier — in een woord, bij den dienst der defensie, waarbij in den beginne de mannen van het vak zelf niet normaal zullen zijn, door den *oorlogstijd!*

Pour savoir une chose, il faut l'avoir apprise. De luitenants van *professionie* hebben nog niet voor den Europeeschen — en volstrekt niet *allen* voor den vijand in Indië gestaan; wat zal dan de *reserve*-luitenant ter zee als voorganger in den strijd waard zijn? Niet wat moed en fermitieit aangaat, die zijn boven verdenking, maar uit een professioneel oogpunt, uit dat van zich 't huis te gevoelen in moeilijke omstandigheden.

En de torpedisten? Zal men in *oorlogstijd*, wanneer het op kennis en beleid aankomt, niet liever den *voortdurend* geschoolde en van te voren goed onderlegde nemen, dan den reserve-man, die niet zoo goed *kan* zijn, omdat hij nooit zooveel leeren en zich oefenen kon als de eerste, al heeft hij nog zulk een bewonderenswaardig *sang-froid*? En wanneer het dus alleen meer op het *handdaadwerkelijke* van het vak aankomt voor de *reservisten*, zouden de 123 mariniers, die nu te veel zijn boven de oorlogsformatie (en dus door den Minister luxe geacht worden), zouden die daarin niet geschoold kunnen worden, liever dan in de hoogere infanterie-exercitie, die hun toch niet veel in den oorlog bij de *marine* wel te verstaan, te pas zal komen?

De voorgestelde reorganisatie van het personeel van 's Rijks stoomvaartdienst is, wat de bevordering tot officier machinist aangaat, niet duidelijk in de Memorie van Toelichting uiteengezet. Reeds bij den aanhef stuit men op duisterheden; daar toch vinden wij:

»In stede van bij keuze te worden bevorderd, zullen de machinisten een toelatingsexamen moeten afleggen” enz. En wij vragen: *welke* machinisten? De machinisten 1ste klasse, die in aanmerking komen bij keuze bevorderd te worden, de jeugdige machinist 3de klasse, of *alle* machinisten die den 1sten September 1894 (datum van opening van den nieuwen cursus der applicatieschool te Amsterdam) tot 's Rijks stoomvaartdienst behooren?

En vervolgens: »ieder machinist zal — onder zekere voorwaarden — tweemaal, enz.” — *Welke* voorwaarde of voorwaarden zijn dat, of is dat het geheim van den Minister, waarover niet geoordeeld mag worden?....

Wij vermoeden, dat hier bedoeld is, vóór 1 September 1894 de *jonge* machinisten 3de klasse de gelegenheid te geven, examen voor de nieuwe applicatieschool te doen, waar dan de *vier* geplaatst kunnen worden met gemelden datum, die de hoogste nummers van het examen hebben gehaald. *Ieder* machinist zal wel examen kunnen doen, gissen wij volgens de Memorie van Toelichting, maar het is toch te verwachten, dat machinisten 1ste klasse (niet in het vaste korps) en de machinisten 2de klasse niet tot de uitverkorenen zullen behooren, wegens hun leeftijd, waardoor minder geschiktheid

om nog een cursus te volgen, en wijl de toeleg schijnt, om een jong korps officieren machinist te vormen.

Machinisten 1ste klasse in het v. k. worden al dadelijk na 1 September 1894 hoofdmachinist (met den rang van hoofdopzichter der fortificatiën) en tot 1 Januari 1900 op de bestaande wijze bij keuze bevorderd; na dien datum is louter *keuze* voor *alle*, en met 1 September 1894 reeds die voor *jonge* machinisten 2de klasse en voor alle machinisten 3de klasse (volgens de gewone practijk) gesloten. Immers, vóór 1900 kunnen zij *de facto* niet in de termen vallen om hoofdmachinist te worden, en dus bij keuze officier.

Dan, zoo als wij zeiden: gelijk het voorstel daar ligt, kan er moeilijk over geoordeeld worden; en uit dien hoofde, en wanneer de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag niets opheldert, zouden er reeds gegronde bedenkingen kunnen bestaan, om de op de begrooting gebrachte gelden ad f 950 (art. 37a) — zeetraktement van een luitenant ter zee 1ste klasse, directeur, en toelagen voor onderwijs, gedurende 4 maanden — toe staan. Maar er is meer.

Wat is nl. het doel dat men zich bij de reorganisatie voorstelt? Om de in den vervolge te verkrijgen 30 officieren-machinist (er zijn er nu 20) — waarvan 12 officieren-machinist 1ste klasse en 18 2de klasse — alle aan boord als chef der machinekamer te plaatsen, of alleen dat de 18 2de klassen te doen en de 1ste klassen op de werven, bij den torpedodienst, enz. te laten? Wordt er getracht langzamerhand een korps stoomvaartkundige ingenieurs te creëren uit die 30 officieren machinist, of wat wil de Minister?

Ook doet zich nog een *derde* en *vierde* vraag voor: wil de regeering het korps officieren-machinist schoeien op de leest der zee-officieren, en *jonge* officieren-machinist aan boord plaatsen in de *longroom* en de *oudere* hoofdmachinisten of machinisten 1ste klasse meer daadwerkelijk chef van de machinekamer laten, de vraagbaak voor eersten officier en commandant in zake de machines en het meer industrieel gedeelte aan boord der oorlogschepen? En in elk dier gevallen beoogt men den zee-officier te ontlasten van het gedeelte van den dienst, dat hij nu toch vrij wel aan boord slechts in *naam* waarneemt, nl. het stoomwerktuigkundig gedeelte?

Zie, al deze vragen kan men zich met de Memorie van *Toelichting* in de hand doen — zonder er evenwel eenig antwoord op te krijgen.

Het meest waarschijnlijke komt ons voor, dat de Minister van al deze gevallen, *iets* op het oog heeft; nl. een korps stoomvaartkundige *ingenieurs* te vormen (waaruit dan ook later den inspecteur van stoomvaartdienst), waardoor tevens de stoomwerktuigkunde op het Koninklijk Instituut van de Marine in mindere mate zou behoeven gedoceerd te worden aan de adelborsten, dan nu. Iets dat wij slechts kunnen toejuichen, in aanmerking genomen, dat thans nog, met 4jarigen cursus, de leeraren niet anders dan klagen over den weinigen tijd die hun kan gegeven worden. Maar dit, als bijzaak, tusschen haakjes.

Vervolgens wil de regeering méér officieren-machinist aan boord hebben dan nu wel het geval is; laat ons zeggen, de 18 officieren-machinist 2de klasse. En wanneer daartegen in principe en uit een billijkheidsoogpunt niets kan worden ingebracht, zoo rijst toch de vraag: wanneer die officieren-machinist allen *jonger*, doch meer *wetenschappelijk* ontwikkeld dan de hoofdmachinist of machinist 1ste klasse, chefs in de machinekamer zijn, zal de dienst dan even goed blijven marcheeren, als dat tot nu toe geschiedde, nu de officieren-machinist, uit de machinisten 1ste klasse v. k. gekozen, geen oudere machinisten *onder* zich hebben, en ook vooral door practische kennis de gelijke (in het *ongunstigste* geval), maar verreweg meestal de méérderen, van al de onderhebbende machinisten aan boord zijn?

En ons antwoord kan daarop niet twijfelachtig wezen. Uitzonderingen daargelaten, maar over het algemeen zullen noch de dienst noch de machine, enz. er bij winnen, wanneer de verhouding aan boord tusschen *officieren-machinist* en *machinisten anders* wordt dan die tot nu toe was. Maak een korps stoomwerktuigkundige ingenieurs! — uitmuntend; er zal niets dan voordeel uit kunnen komen; maar iets *anders* zouden wij in de nieuwe organisatie niet willen zien. Natuurlijk, de veranderingen van het *stokers*-personeel, waarin wij wel kunnen treden bedoelen wij hier niet.

Maak 30 officieren-machinist in plaats van 20, zooals er nu zijn; best, maar laat 18 of 20 officieren-machinist bij *ancienniteit* komen uit de hoofdmachinisten. Zoo de oudsten niet geschikt geacht worden voor officier, pensionneer of passeer ze (wanneer zij nl. tegen dit laatste niet opzien wegens omstandigheden, en dus door willen blijven dienen), maar plaats geen jonger *officier*-machinist boven den hoofdmachinist of machinist 1ste klasse, die stellig meer practische ervaring (en daarop komt het aan boord vooral aan) heeft dan de eerste. Ook bij een zoodanige regeling zou dus bloot de keuze vervallen zijn, wat op zich zelve, dus ook in het project der regeering altijd gewenscht is; geheel personeele gevoelens moeten zoo weinig mogelijk invloed hebben in den Staatsdienst op den loopbaan der dienaren.

Men zal ons toevoegen, dat bij het korps zee-officieren toch *jeugdige* officieren gezag uitoefenen over veel oude onderofficieren, die dus meer practijk hebben, bijv. zelfs over den chef van de equipage (schipper of bootsman). En wij antwoorden, dat zulks slechts *schijnbaar* het geval is!

Wij zeggen *schijnbaar*, want vooreerst moet niet vergeten worden, dat, zooals de ingewijden ons wel volkomen zullen toestemmen, het *gezag* van de officieren der wacht over den schipper of bootsman (chef) meer bestaat in een tactvolle overeenkomst van weerskanten, om bevelen te geven en die op te volgen, dan wel in iets zeer specifiek autoritairs van den jongen officier. Immers de commandant en eerste officier geven hun bevelen aan den officier der wacht, en deze is dus meer de sport van den hierarchieken ladder (naar beneden) dan wel de troon, waarvan de bevelen komen.

Ten andere brengt de dienst mede, dat die jonge officieren werkzaam zijn bij zaken, waarvan de meest ervaren schipper niet de flauwste notie heeft; zooals observeeren, exerceeren, den krijgsraad, de studie der defensie, torpedodienst, bij den projecteur of bij de inrichting voor electrisch licht, enz, zaken waarbij de oude pekbroek wel veelbetekenend en zeer verstandig met het hoofd staat te knikken, wanneer hij in een milde bui is, maar die hem toch bij zichzelf doen zeggen: »dat er dan bliksems veel geleerd moet worden door die officieren, want dat ze het allemaal maar weten motten ook". En hierdoor blijft het *prestige* bewaard.

Van zoo iets is bij den dienst der machinekamer geen of nagenoeg geen sprake; voor den jongen officier-machinist en den ouderen daadwerkelijken chef in de machinekamer zou het verschil in dienst alleen daarin bestaan, dat de eerste toezicht houdt op het werk van den ander, dat beiden maar bij uitzondering in *gelijke* mate zullen meester zijn. Op welke wijze dit moet begrepen worden en welk effect een dergelijke verhouding geeft, zal, na het voorgaande, nu wel duidelijk zijn. In naam zal de officier-machinist de baas zijn, en ook wel door eersten officier of commandant geraadpleegd worden, in de werkelijkheid zal echter de ondergeschikte hoofdmachinist de man zijn.

Wanneer het de toeleg is stoomwerktuigkundige ingenieurs te vormen, dan achten wij het niet noodig, dat daarvoor een bijzondere applicatie-school te Amsterdam wordt opgericht, omdat het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord in de behoefte kan voorzien — een inrichting, waar thans zeker localiteit en onderwijzers-personeel (*last not least*, het in de Memorie van Toelichting zoo verlangde »fysisch kabinet") enz. aanwezig is, om nog 10 of 12 jongelieden meer op te leiden. Wij achten deze wijze van doen zelf in *elk geval* beter tot hunne vorming.

Wat is verder de quaestie? De Minister stelt voor om in den vervolge niet *keuze* maar *bekwaamheid* te doen beslissen over 's jongelings loopbaan bij 's Rijks stoomvaartdienst. Goed!

Waarom kan het daarop dan niet, evenals zulks voor de zee-officieren het geval is, *van den beginne af aan* worden toegelegd, en reeds bij het admissie-examen bepaald, welken weg de examinandus op moet? Geschiedt dat in den tegenwoordigen tijd niet bij alle vakken en in alle ambten en betrekkingen? Waarom dus nu weer bij 's Rijks stoomvaartdienst afgeweken van den gebruikelijken weg, en iets beproefd dat, vreezen wij, op teleurstelling zal uitloopen? — Daarom eerst geweten wat men wil; méer officieren-machinist! Aangenomen; maar dan bepaald welke soort van officieren-machinist? Wetenschappelijke en minder wetenschappelijke of *allen* »zoo'n beetje van alles wat?"

Worden van de aspiranten-machinist-leerling, aan wie men de eischen zoo hoog of zoo laag kan stellen als noodig geacht wordt (en hier heeft

reeds dadelijk de regeering het middel in de hand om het gehalte van het geheel te bepalen) worden van die aspiranten de 2 of 4 uitstekendsten bestemd voor stoomvaartkundig *ingenieur*, en te Willemsoord door den driejarigen cursus in staat gesteld, om wetenschappelijk behoorlijk te worden onderlegd, dan zal daarna de oefening in de practijk moeten volgen door plaatsing aan *boord*, op de *werven*, bij den *torpedodienst*, detachering *bij machinebouw op vreemde werven* voltooiing der applicatie. In één woord, men zou met deze aspirant-ingenieur- stoomwerktuigkundigen eenzelfde soort weg kunnen volgen als voor den zee-officier en de officieren van de mariniers, maar, deze officieren-machinist niet bepaald bestemmen om met de anderen mede aan boord te dienen. Zij moesten worden de officieren-machinist 1ste klasse (waaruit later de Inspecteur van stoomvaartdienst, en de chef van onderwijs bij de opleiding voor machinisten) wier speciale werkkring was op de werven, zoo rijks- als particuliere, bij den torpedodienst en de surveillance der stoomwerktuigen en toebehooren van schepen in en buiten dienst.

Dat zou echter niet beletten, dat, wanneer machinist-leerlingen aan boord of bij de opleiding te Hellevoetsluis blijken gaven van zeer bijzondere ontwikkeling — die dus op het admissie-examen, wellicht door een ongelukkigen samenloop van omstandigheden, geen zeer hoog nummer hadden kunnen halen — dat deze ook nog later op het Koninklijk Instituut te Willemsoord konden worden geplaatst, onder zekere voorwaarden: al of niet examen, een zekeren leeftijd, enz. Kortom, want deze organisatie hier nader uit te werken, zou minder op zijn plaats zijn; voor het geval dat bij den Minister voorzat het denkbeeld om stoomwerktuigkundig-ingenieurs te vormen, zou Amsterdam en eenige nieuwe applicatie-school aldaar de huishouding der Marine maar weer omslachtiger en *duurder* maken dan noodig is (en dus niet in den arm genomen behoeven te worden) maar Willemsoord reeds als geknipt zijn.

De officieren-machinist voor den gewonen dienst aan boord, de officieren-machinist 2de klasse gelijk wij zeiden, zouden dan uit de hoofdmachinisten naar *ancienniteit* genomen moeten worden.

Een dergelijke regeling, vleien wij ons, zou eenvoudig, economisch, aan het doel beantwoordend zijn, en geen stoornis in den dienst of wrevel verwekken. Immers, dat niet ieder aspirant, officier-machinist 1ste klasse zou kunnen worden — dat kan toch geen wezenlijke grief zijn. Er zijn zooveel ambten, bedieningen en betrekkingen in de maatschappij waarin ieder aspirant, niet komt of komen kan; en tegen het principe, dat reeds *von der Jugend an* over het levenslot beslist wordt, ja, daar kon men toch in billijkheid ook niets tegen hebben, uit een *maatschappelijk* oogpunt wel te verstaan — als is er dan uit een filosofisch wat tegen te zeggen. Zoo iets gebeurt ook overal. En alle aspiranten zouden toch officieren-machinist 2de klasse kunnen worden.

De opmerking kan tegen onze wijze van zien gemaakt worden, dat het

korps-officiëren-machinist 2de klasse niet jonger wordt. Maar zou dat dan voor den dienst aan boord zoo'n groot nadeel zijn? Op *practijk* komt het voornamelijk aan boord aan; de jeugdiger stoomwerktuigkundig-ingenieurs aan den wal zullen wel voor het meer theoretisch gedeelte zorgen. En aan den wal zal men ook oude hoofdmachinisten zeer goed kunnen gebruiken; zoodat, wanneer de oudsten dezer laatsten te oud werden om naar ancienniteit te worden bevorderd — met het oog op het zoo jong *mogelijk* houden van het korps officieren-machinist 2de klasse — dan had men voor hen in een plaatsing aan den wal een gemakkelijk middel, om de pil van het passeeren voor officier te vergulden, en om wat jonger krachten voor de officieren-machinist aan boord te verkrijgen.

Met die meerdere officieren-machinist zullen er ook meer officieren, chefs van de machinekamer, aan boord van die schepen komen, welke het vroeger met een machinist 1ste klasse al of niet in het v. k. moesten afdoen. Ook dat juichen wij toe. Thans nu het zeilen, schiemannen en pekbreeken door de stoomvaart meer tot de bijzonderheden behoort, en machines, torpedo's, artillerie en electrisch licht het woord zullen voeren in den oorlog, spreekt het vanzelf dat de chef van een dienstvak met wien consult belegd wordt over het belangrijk industrieel gedeelte aan boord, ook *officier* zij en geen adjudant-*onderofficier*; z. a. tot nu; *de facto* en *de jure* staat hij dan veel hooger dan de chef d'equipage.

Wat nu aangaat de voorgestelde organisatie, (Memorie van Toelichting) dat de beste vuurstokers 1ste klasse (korporaal) en die der 2de klasse (matroos of soldaat) *hoofd*vuurstokers (sergeant) en vuurstokers 1ste klasse kunnen worden, wij vinden die even billijk als den bestaanden toestand bij de baantjesgasten waar een timmerman of zeilmaker sergeant en zelfs hooger kan worden. Alleen, er zal natuurlijk uit een militair oogpunt rekening gehouden moeten worden met de omstandigheid, dat een machinist 3de klasse, chef van de wacht in de machinekamer, óók sergeant is. Is echter de bedoeling om die hoofdvuurstokers meer aan den wal werkzaam te stellen, op werven en bij den torpedodienst en niet aan boord, dan vervalt dat bezwaar.

Gaan wij over tot het meer financieel gedeelte van de reorganisatie, voor zooverre wij daaromtrent in de Memorie van Toelichting worden *voorgelicht*, dan blijkt het, dat bij art. 37a is uitgetrokken f 950 voor »zeetraktement à f 1200 van een luitenant ter zee 1ste klasse, directeur van- en toelagen voor wetenschappelijk en technisch onderwijs aan de applicatie-school voor machinisten te Amsterdam, te zamen ad f 1650 's jaars, is voor 4 maanden (van af 1 September 1894) f 950."

Duidelijk is het niet: letterlijk staat er, dat al de kosten *te zamen* f 1650

's jaars zijn, waarvan dus (voor 4 maanden) een derde, gelijk $f 550$ in plaats $f 950$ zou zijn; dan, de bedoeling schijnt te wezen dat het te zamen $1200 + 1650 = 2850$ wezen moet, en waarvan dus een derde wel $f 950$ is.

Dat echter nog daargelaten, maar, heet het verder in de Memorie van Toelichting, de toelagen voor onderwijs aan de nieuwe school zullen bedragen:

voor een leeraar in de scheikunde.	$f 200$;
» » » » » scheepsbouw.	» 200;
» » » » » torpedokennis.	» 200;
» » » » » natuurkunde.	» 300;
» » » » » werktuigk. en anal. meetk.	» 500.

Te zamen alzoo. . . $f 1400$.

En verder: »daar bovendien nog zal moeten worden gerekend op gelden voor leermiddelen, schrijf- en teekenbehoefden, enz. zal de jaarlijksche uitgave een *maximum* (1) van $f 3500$ kunnen bedragen.»

Maar dat maximum wordt overschreden of niet bereikt, door de cijfers die de Minister noemt.

$f 1200$ aan den directeur van de applicatie-school;

» 1650 aan toelagen voor wetenschappelijk en technisch onderwijs aan de applicatie-school (of moet dat $f 1400$ zijn?);

» 1400 aan de leeraren.

$f 4250$ te zamen; dus méér dan $f 3500$.

Neemt men echter $f 1200 + 1400 = f 2600$, of $f 1200 + 1650 = f 2850$, dan krijgt men *minder*. En de vraag is dus gewettigd, wat wordt hier bedoeld met dat maximum van $f 3500$.

Er zullen, dit jaar ten minste, geen stoomloods-vaartuigen komen; de zeilloodsdienst blijft bestendig; en dat, niettegenstaande het tegengesteld advies van de commissie van inspecteurs bij het loodswezen en directeuren van de groote stoomvaartrederijen, ter zake benoemd.

Blijkbaar hebben hier, ook volgens de Memorie van Toelichting, financiële overwegingen voorgezeten, die wij kunnen billijken; omdat ook volgens den Minister, blijkens de ervaring, de zaken *zonder* stoomloodsen nu niet zóó slecht gingen, dat daarom alleen verandering noodzakelijk of gewettigd zou wezen. De andere argumenten van de Memorie van Toelichting komen ons tamelijk zwak voor, o. a. bijv. het argument tegen de zienswijze van de bovengenoemde commissie, dat het snelst zou worden geloodsd, wanneer de stoomloods de schepen te *Dungeness* opzocht en niet omgekeerd. De Minister zegt: als er vele schepen zijn die een loods noodig hebben, zullen zij het snelst worden voorzien, wanneer de loods de schepen (op zijn standplaats) afwacht. Dat is zeer de vraag, zeggen wij (en zijn het dus met de com-

(1) Wij cursiveeren.

missie eens) en hangt van den wind af; is die van de standplaats van den loods naar de schepen *toe*, dan zullen *zeilschepen*, en die zijn er toch ook nog, veel eerder door den stoom- of zeilloods bediend worden, wanneer deze er henen gaat dan wanneer de schepen den afstand naar den loods moeten opkruisen. En voor stoomschepen?!... Nu, het gevaar om, al wachtende op den aankomenden loods, in het vaarwater te worden aangelopen, zou dat kleiner worden, wanneer de schepen naar den loods toegingen, dus dichter onder den wal kwamen, waar ook gevaren dreigen?... Kans voor aanvaringen bestaat er altijd, waar ook in het Engelsche kanaal, vooral bij eenig loods-station.

De geleidelijke opheffing van het fonds voor dek- en onderofficieren en mindere schepelingen, waarop in het Voorloopig Verslag van verleden jaar was aangedrongen, is, volgens de Memorie van Toelichting, een voldongen feit geworden sedert Mei van dit jaar.

En wij achten dat goed gezien; verbazing mag het zelfs wekken, dat daartoe niet eerder werd besloten. Een fonds, dat maar steeds kapitaal vergroot en slechts ten bate van enkelen komt, en verder *niet* beantwoordt aan het doel, zulk een fonds verdient *opheffing* zonder eenigen twijfel!

Maar waar blijft de mededeeling van den Minister, welke zijn voornemens zijn met het groote kapitaal dat nog overblijft, wanneer de laatste deel- en dus rechthebbende van het fonds zijn uitkeering zal hebben genoten? In genoemd Voorloopig Verslag werd dat kapitaal op *f* 500.000 begroot; dat is toch wel de moeite waard, om er over te spreken, of te denken aan het daar reeds geuite denkbeeld, daarvan een weduwen- en weezenfonds voor onderofficieren en mindere schepelingen te stichten. Of zijn die overblijvende gelden *niet* zoo beduidend? De mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat alleen door verplichte deelname het fonds ware in stand te houden, zou dat doen vermoeden. Bestaan de *f* 500.000 van het Voorloopig Verslag van verleden jaar slechts in de fantaisie? Hoeveel is er dan over, en wat zal er mee geschieden?

De Memorie van Beantwoording van verleden jaar zegt, dat het reeds veel vroeger gebleken was, dat de oprichting van een Weduwen- en Weezenfonds als bedoeld, op overwegende bezwaren stuitte, de bijdragen der verplichte deelnemers zouden te hoog moeten zijn. De Minister beaamde toen deze zienswijze en was van oordeel, dat de Staat zich geen nieuwe bemoeiingen in die richting behoorde op te leggen omdat er zulke solide levensverzekeringsmaatschappijen zijn.

Wij weten niet, en zullen dus moeten afwachten, of de Minister bij zijn opinie gebleven is; want ons komen al die overwegende bezwaren *niet* zoo overwegend voor, wanneer men ten minste zou beginnen met zulk een aanzienlijk bedrag (vijf tonnen gouds) als hierboven werd aangegeven.

Thans enkele cijfers uit de Memorie van Toelichting in verband met den »Uitgewerkten en Toelichtenden Staat».

Art. 26a. (Afd. III.) Vaste traktementen voor het korps officieren van den geneeskundigen dienst bij de zeemacht — *f* 4090 méér dan voor 1893 is toegestaan.

In de becijfering hiervan is blijkbaar een fout gesloopen; of de geheele raming is foutief.

Ter plaatse toch zijn voor de geraamde uitgaven voor 1894 en die toegestaan voor 1893, *dezelfde* sommen uitgetrokken: *f* 132.800. Nu wordt daarvan afgetrokken, bij de begrooting van 1894, voor die van 1893 *f* 1000 (terwijl in deze laatste gevonden wordt *f* 2000) en *f* 32.120 wegens bijdrage uit Nederlandsch-Indië voor de aldaar gedetacheerde officieren van gezondheid; hetgeen dus maakt *f* 99.680, zijnde *f* 132.800 — (1000 + 32.120). In de begrooting van 1894 staat echter *f* 98.680; en wanneer dus de *f* 4090 verkregen zijn door *f* 102.770, van de *geraamde* uitgaven voor 1894, te verminderen met de toegestane sommen van 1893 (*f* 98.680), dan is die uitkomst natuurlijk *f* 1000 te hoog, of de *f* 1000, die afgetrokken wordt, moet *f* 2000 zijn.

Art. 30. Doet de vraag ontstaan, waarom de geraamde kosten van het korps mariniers ad *f* 389.785 worden vergroot tot *f* 390.000? Is dat alleen om een *ronde* som te kunnen uittrekken, dan vinden we de afronding met *f* 215 méér — wanneer het totaalcijfer der Begrooting tot zelfs in centen wordt opgegeven (*f* 15.619.355,64) — onnoodig.

Art. 33. Derzelfde afdeeling is *f* 700 méér dan het vorige jaar voor reis-, verblijf- en vacatie-kosten, voor voorzitters en leden van examen-commissiën; en de sobere en weinig ophelderende toelichting zegt daaromtrent, »dewijl 1892 leerde dat die meerdere gelden *noodzakelijk* (1) zijn.»

Wij nemen natuurlijk gaarne aan, dat die *f* 700 niet eenvoudig *wegge- worpen* zullen worden, maar de vraag om meer licht blijft daarom toch zeer gewettigd.

Over het algemeen wordt er in de dure Marine-huishouding veel te veel uitgegeven aan reis- en verblijfkosten — ook veroorzaakt natuurlijk door de talloze overplaatsingen, die weder op hare beurt *gedeeltelijk* het gevolg zijn van gebrek aan personeel; zoodat het zaak is met die kosten zelve zoo zuinig mogelijk te zijn. Een vorig jaar werden de reis-, verblijf- en vacatie-kosten van Art. 11 reeds met *f* 10.000 vermeerderd, en nu, blijkens de bovengenoemde *f* 700, de Minister zich dus afkeurig betoont om reis- en verblijfkosten in te krimpen, zou het niet onnoodig zijn, om deze post een weinig beter gespecificeerd in de Begrooting te kunnen beoordeelen, iets dat nu met de eenvoudige opgave van: »aan reis-, verblijf- en vacatie-kosten, *zooveel*» natuurlijk niet doenlijk is.

Zoo min mogelijk overplaatsen en zoo goedkoop mogelijk reizen. Adel-

(1) Wij cursiveeren.

borsten 1ste klasse en subalterne officieren behoeven bijv., en gelijk wij reeds hiervoor zeiden, in dienst niet volgens tarief per spoorrijtuig der 1ste klasse te reizen, wanneer Ministers, vlag- en hoofdofficieren het ook met een waggon 1ste klasse moeten doen. Voorname coupé's zijn er niet, de zooveel jongeren kunnen het dus zeer fatsoenlijk met een *tweede* klasse af.

Wij hoorden wel eens zeggen door officieren, dat het zoo *gegeneerd* was om »bijvoorbeeld" met machinisten in éénzelfde coupé te zitten. Nu zijn machinisten zeer fatsoenlijke menschen, maar, het zijn onderofficieren, dat is waar! Edoch, of nu de Adelborst of jeugdige subalterne officier (de menschen, die het meest gepikeerd plegen te zijn door de zooeven genoemde samenvoeging) zich wel zoo geheel 't huis zal gevoelen in gezelschap van hoofd- en vlagofficieren, niet te vergeten: den Minister — zie, dat is iets, wat wij liefst aan persoonlijke appreciatie overlaten.

Het spreekt vanzelve, dat in zake reis- en verblijfkosten door de belanghebbenden niet zuinig wordt gehandeld; maar daarom juist wordt het tijd, dat er eens een grens gesteld wordt, een som bepaald, waarmede de Begrooting het maar diende te doen. Het gaat hiermede als met alle zaken in eenige huishouding: Wanneer de boter en suiker maar zoo voor het nemen zijn, zal er vrij wat meer worden verbruikt, dan wanneer er een zekere tax gesteld wordt. In den beginne is er veel onaangenaams aan zoo'n tax, zeker; het heet dan: »onmogelijk er mee toe te komen, een onbekrompen hand geeft een flink huishouden, schrielhannes is niet geacht" en wat dies meer zij. Intusschen, wanneer maar een behoorlijke, maar *vaste* hoeveelheid boter en suiker gegeven wordt en flink de hand aan zuinigheid gehouden wordt, went de zuinige doch goede toestand ook wel en de beurs vaart er goed bij!

Al die absolute verklaringen in den toelichtenden staat, al die »wisselvalligheden in die uitgaven", al die »noodzakelijkheid" en »voorzichtigheid om niet lager te ramen dan verleden jaar" doen ons al te gader denken: aan het *open staan van boter en suiker* in het huishouden.

Het is mogelijk dat de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer, veel wat ons nu nog duister voorkomt, opheldert. Wij geven dan ook slechts den indruk weer, dien de ingediende Begrooting van marine op ons maakte.

Resumeerende alzoo komen wij tot de volgende conclusiën.

De *reorganisatie* van het korps *mariniers* — nog *uitstellen* totdat er wat meer omtrent de oprichting van eene marine-reserve *vaststaat*. Men zou zich in principe met de opheffing van de voor *oorlogstijd* onnoodigen en van de *intendance* kunnen vereenigen; doch *ontraden* moet worden om nu op deze begrooting reeds f 40.000 minder te brengen aan soldijen voor z. g. misbare *onderofficieren* en *manschappen*; en aangeraden om liever den weg der bezuiniging te bewandelen ook bij de andere korpsen der zeemacht,

en een vlagofficier en een dirigerend officier van gezondheid 1ste en 2de klasse minder te nemen, den rang van vice-admiraal en evenzoo dien van schout-bij-nacht voor den inspecteur van den geneeskundigen dienst af te schaffen.

Alzoo vervalt dan de *f* 7465 voor de politie der werven, op te dragen aan burgers.

De vermeerdering van het aantal officieren-machinist en de verder voorgestelde reorganisatie van het korps machinisten en vuurstokers, verdienen instemming — maar niet de applicatie van machinisten tot officier op een afzonderlijke school te Amsterdam. Alzoo de *f* 950 van art. 37a en de *f* 2000 voor de inrichting van een gebouw aldaar, *schrappen*.

Evenzoo de *f* 700 meerdere reis-, verblijf- en vacatie-gelden van art. 33.

Last not least, de *f* 10.000 voor proefnemingen of voorbereidende maatregelen voor een op te richten *marine-reserve*, zoolang de plannen daarentrent nog zoo weinig zekerheid geven.

E. KEMPE.

Lichte Pantzers voor Amsterdam?

»De aanwending van lichte pantzers bij de bevestiging der stelling van Amsterdam,» door J. C. SWAVING, Kapitein der Artillerie. Met vier platen. 's-Gravenhage, DE GEBROEDERS VAN CLEEF. 1893. f 2,40.

Het valt niet te ontkennen, dat het denkbeeld om de verspreide vechtwijze ook in den vestingoorlog toe te passen en bij het ontwerpen van verdedigingsstellingen meer in tactische dan in technische richting naar dekking te zoeken, het beste middel is om aan de zooveel grootere trefkans en aan de verhoogde uitwerking van de moderne aanvalsmiddelen, met kans op goeden uitslag, het hoofd te bieden.

Intusschen loopen de meeningen, waar het op de toepassing van dat denkbeeld aankomt, nog al uiteen.

Het denkbeeld zelf is niet nieuw; reeds in 1885 heeft de Generaal von SAUER (1) aanbevolen om de verdedigingslinie te doen bestaan uit twee of drie rijen schaakvormig geplaatste pantserkoepels op geringe onderlinge afstanden, waardoor het voordeel verkregen zou worden, dat den aanvaller slechts kleine, moeilijk trefbare doelen zouden worden aangeboden.

Toen vervolgens de door het GRUSONWERK geconstrueerde »fahrbare Panzerlaffeten» beproefd waren, kreeg het stelsel van verspreide pantseropstellingen een geheel ander aanzien. Men kon nu nog een stap verder gaan dan von SAUER's voorstellen, en aan de verspreide opstellingen tevens verplaatsbaarheid verzekeren. Hierbij dient evenwel niet uit het oog verloren te worden, dat de verworven verplaatsbaarheid van de pantserkoepels verkregen was ten koste van belangrijke kalibervermindering der geschutkracht.

In zijn ten vorigen jare verschenen boek *Angriff u. Vertheidigung moderner Panzer-Befestigungen* ontwikkelde de Zwitsersche Kapitein J. MEIJER een stelsel voor het inrichten van verdedigingsstellingen, met gebruikmaking van »fahrbare Panzerlaffeten,» waarin de meest vooruitstrevende op het gebied der »fortification en ordre dispersé» ongetwijfeld zijn ideaal verwezenlijkt heeft gevonden.

(1) *Taktische Untersuchungen über neue Formen der Befestigungskunst.*

In plaats van de stelling te laten bestaan uit groote pantserforten, stelt MEIJER de toepassing voor van wat hij noemt het *pantserfront*, zijnde een groot aantal over het terrein verspreide batterijen, elk bestaande uit drie, vier of vijf verplaatsbare pantseraffuiten, bewapend met snelvuurkanonnen van 5,3 cM. of een gelijk getal uit elkaar te nemen pantsers, bewapend met snelvuurhouwitsers van 12 cM. Deze batterijen komen in meerdere liniën achter elkaar te liggen en wel in de voorste linie: op onderlinge afstanden van ongeveer 500 M., de snelvuurkanonnen van 5,3 cM., waarvan de pantseraffuiten zoodanig zijn ingegraven, dat alleen de 0,40 M. hooge pantserdekken boven het maaiveld uitsteken. Het doel van deze eerste linie, die MEIJER vergelijkt met de tirailleurlinie der infanterie, is: bestrijding van de vijandelijke artillerie-opstelling en bestrijking van het voorterrein, ook van de nevenbatterijen.

De tweede linie vormt de ondersteuning van de eerste en moet alle niet door de voorste linie behoorlijk bestreken terreingedeelten onder vuur nemen. In en achter beide liniën bevinden zich de snelvuurhouwitsers, bestemd om de voornaamste rol op zich te nemen gedurende den strijd met 's vijands batterijen. De derde linie bestaat uit open batterijen met positiegeschut, onderling verbonden door infanterie-loopgraven. Hoewel het de bedoeling is dat de pantserbatterijen elkaar, bij een aanval, onderling zullen ondersteunen, ontwerpt MEIJER nog op enkele plaatsen vóór de eerste linie eenige revers-caponnières; voorts bevat het stelsel nog gepantserde waarnemingsposten, waarnemingsloopgraven, verlichtingsstations, telefoonverbindingen enz. De stormvrijheid van de pantserbatterijen berust op een 10—30 M. breede, op 100—200 M. vóór de batterijen aangelegde draadhindernis.

Wij hebben ons in deze bladzijden niet tot taak gesteld het door MEIJER aanbevolen stelsel omstandig te beoordeelen, doch willen alleen wijzen op het weinig aanbevelenswaardige beginsel, waarvan hij uitgaat, om de infanterie in derde linie te plaatsen en de voorste weerstandslijn te bezetten met onderling geïsoleerde pantserkoepels, in elk waarvan twee man zijn opgesloten en waarvan eene doeltreffende samenwerking, bij het afslaan van een stormaanval, onmogelijk kan worden verwacht; daarenboven een linie bestaande uit onderdeelen, die elk op zichzelf geen noemenswaardige afstootende kracht bezitten, maar waarvan de weerstand alleen berust op onderlinge ondersteuning van op zichzelf zwakke werken, kan naar ons voorkomt onmogelijk aan een krachtigen en energieken stormaanval het hoofd bieden. Zeer terecht zegt de beoordeelaar van MEIJER's werk in de *Deutsche Heereszeitung* (1): »das ist einfach menschlich und ein alter Erfahrungssatz, ein Posten, dessen Flankirung dem Nachbarn obliegt, hat, wenn beide angegriffen werden, *keine* Flankirung.»

(1) Van 29 Juni 1892 op bladz. 400.

Het boek van den Kapitein MEIJER heeft den Heer J. C. SWAVING aanleiding gegeven, in zijn aan het hoofd van dit opstel aangehaalde studie na te gaan, op welke wijze het stelsel van lichte verplaatsbare pantseropstellingen bij de inrichting van de Stelling van Amsterdam zou kunnen worden toegepast. Ik aarzel niet dit een zeer gelukkig denkbeeld te noemen; slaat men toch het boek van MEIJER met de daarbij gevoegde teekeningen op, dan wordt het al dadelijk duidelijk dat den Schrijver terreinen voor den geest gezweefd hebben, zoo geheel verschillend van die, waarmede wij in ons land te maken hebben, dat iedereen zich onmiddellijk de vraag stelt: »maar hebben wij wel iets aan die voorstellen?»

Die vraag nu heeft de Heer SWAVING bevestigend beantwoord en daardoor heeft de quaestie voor ons veel aan belangrijkheid en aantrekkelijkheid gewonnen. Wij willen daarom aan de opwekking, door den Schrijver aan 't slot van zijn brochure geuit, gehoor geven en aan zijn arbeid enkele beschouwingen wijden.

Al dadelijk merken wij op, dat de Heer SWAVING het stelsel-MEIJER volstrekt niet onveranderd wenschte toe te passen. Terwijl toch MEIJER zijn verdedigingslinie uitsluitend doet bestaan uit *kleine* werken, houdt de Heer SWAVING vast aan de theorie van de steunpunten, dat wil zeggen, hij wenschte hier en daar in de voorste linie krachtige werken aan te leggen, kernwerken, die in hoofdzaak door infanterie bezet wordende, steun kunnen verleen bij de verdediging van de nevenliggende tusschenstellingen.

Voor de inrichting van die kernwerken of steunpunten is de Heer SWAVING te rade gegaan bij den Russischen Luitenant-Kolonel WELITSCHKO, van wiens voorstellen eene bewerking in de Mittheilungen van 1890 (1) is verschenen.

De Heer SWAVING geeft van die voorstellen in het kort een overzicht.

In het door den Schrijver ontwikkelde stelsel worden de steunpunten van WELITSCHKO met de tusschenliniën van MEIJER gecombineerd. Op de emplacementen van de bestaande zandophoogingen zijn steunpunten ontworpen, uitsluitend bestemd voor den »Nahkampf» en daarom bewapend met infanterie en snelvurend geschut (dit laatste, in stede van overbankvurend, zooals bij WELITSCHKO, in hefkoepels opgesteld) en voorts voorzien van twee keel- of interval-caponnières voor de wederzijdsche flankering van de tusschenstellingen; het dekkende keelmasker loopt bij den Heer SWAVING met de borstwering glacisvormig ineen; in dat glacis zijn twee infanterie-opstellingen, nl. een voorwal en een reduit- of reserve-opstelling ingesneden.

Vergelijkt men het steunpunt van den Heer SWAVING met dat van WELITSCHKO, dan moet het onmiddellijk opvallen dat het weerstandsvermogen

(1) Onder den titel: *Russische Ansichten und Vorschläge in Bezug auf den gegenwärtigen Stand der Fortification.*

van eerstgenoemd werk veel geringer is, en dat wel niet zoozeer, omdat de Heer SWAVING meent de infanterie-bezetting te kunnen verminderen en gedeeltelijk door snelvuurkanonnen in hefkoopels te kunnen vervangen, als tengevolge van de inrichting van het steunpunt zelf. Om dit aan te toonen, zal het voldoende zijn na te gaan welke hoofdeischen WELITSCHKO als grondslag bij zijn ontwerp heeft gesteld en vervolgens te onderzoeken, in hoeverre de oplossing-SWAVING al dan niet aan die eischen voldoet.

WELITSCHKO verlangt in de eerste plaats dat het fort stormvrij zij; het moet omgeven zijn door een rondgaande hindernis, die den aanvaller dwingt zich gedurende den stormaanval eenigen tijd onder het krachtige vuur van den verdediger op te houden. Dit nu geschiedt door het fort te omgeven met een behoorlijk bestreken droge of natte gracht. De Heer SWAVING is blijkens het gestelde op bladz. 25 zijner brochure van oordeel, dat men bij zandophoogingen »bij behoud van een gracht van minder beteekenis, de stormvrijheid door onzichtbare breede parallelslooten, die in de inundatie liggen en volledig bestreken worden, aanmerkelijk (kan) verbeteren».

Wij achten dit een zeer gevaarlijke stelling en zijn overtuigd dat men, door aan dezen raad gevolg te geven, de stormvrijheid niet alleen zou verminderen, maar zelfs geheel en al in de waagschaal zou stellen. Wat toch kan men veiliger verlangen dan een breede en diepe gracht *onmiddellijk rondom* het werk, zoodanige gracht kan van uit het werk krachtig bestreken worden, terwijl pogingen tot het overtrekken van die hindernis, ook bij nacht en mistig weder, veel gemakkelijker van uit het werk ontdekt en tegengegaan kunnen worden dan bij verder verwijderde parallelslooten; men denke voorts aan de mogelijkheid, dat de vijand tracht het werk bij verrassing door middel van schuiten te naderen; alsdan zullen de parallelslooten, die met de omringende inundatie één watervlak vormen, den aanvaller volstrekt niet tegehouden, tenzij nog afsluitingen bijv. door middel van drijfboomen zijn aangebracht; in dat geval hebben de slooten echter volstrekt geen nut. Wij zouden daarom verre de voorkeur geven aan één enkele breede hindernis, die door middel van een kade, waarvan het bovenvlak gelijk met of even onder het inundatiepeil ligt, van de omliggende inundatie is afgescheiden; daardoor dwingt men den aanvaller ongetwijfeld zich veel langer onder het moorddadig infanterievuur van het fort op te houden dan door eenige achter elkaar liggende, elk op zichzelf veel gemakkelijker te overschrijden parallelslooten.

Wij spraken in het vorenstaande nog alleen van eene frontale bestrijking van de gracht, omdat in het ontwerp van den Heer SWAVING geen mid-delen tot flankerende bestrijking van die hindernis aanwezig zijn; wij achten dit laatste echter evenzeer een gebrek in dat ontwerp; vooral tot het afslaan van aanvallen bij nacht en mistig weder is flankement van de grachten, volgens onze opvatting, een nadrukkelijke eisch, in de eerste plaats omdat alsdan met een gering aantal geweren of snelvuurkanonnen

kan worden volstaan en men dus niet genoodzaakt is de geheele bezetting van den frontwal te allen tijde gevechtsbereid en in de onmiddellijke nabijheid van dien wal bij de hand te hebben, en in de tweede plaats, omdat ons de kans, dat bij een poging tot grachtsovergang in de juiste richting gevuurd zal worden, bij flankerende bestrijking veel grooter toeschijnt.

Wij stemmen daarom volkomen in met de gevolgtrekking van WELITSCHKO: »die Flankenvertheidigung der Gräben galt zu allen Epochen der Fortification als eines der sichersten Mittel um den Angreifer zum schrittweisen Angriffe zu zwingen.»

Het voorstel van den Heer SWAVING om de beteekenis van de gracht als hindernis te verminderen achten wij daarenboven nog om een andere reden gevaarlijk; wij houden ons namelijk overtuigd, dat de zekerheid van zich door een breede, moeilijk te overschrijden gracht beveiligd te weten, op het moreel van de bezetting een gunstigen invloed zal uitoefenen. »Pour obtenir une résistance vigoureuse, il faut que les défenseurs se sachent protégés par un obstacle sérieux» zegt de Generaal BRIALMONT.

WELITSCHKO stelt verder den eisch, dat de bezetting in de onmiddellijke nabijheid van hare gevechtspositie moet worden ondergebracht, en dat de gemeenschap van de kazematten naar die positie gemakkelijk zij; WELITSCHKO wil daartoe de woonkazematten *onder* de borstwering aanleggen. Hoe is het, in dit opzicht, met het steunpunt van den Heer SWAVING gesteld? Wij vinden daar slechts op *twee* plaatsen en wel aan de beide uiteinden van de keelkazemat gelegenheid om de frontborstwering te bereiken; om van die uitgangen de uiteinden van den lagen voorwal te bereiken, moet een afstand van *niet minder dan 100 M.* doorloopen worden, het midden van dien wal ligt dan nog 60 M. verder. Nu wil de Heer SWAVING, wel is waar, den lagen voorwal bij nacht door eene buitenreserve doen bezetten, die aldaar een paar hellende blindeeringen, met rails gedekt, als wijkplaatsen ter beschikking heeft (bladz. 25), maar als een ernstige aanval tegen het werk ondernomen wordt, zal men het op die buitenreserve toch wel niet willen laten aankomen, maar zal men gaarne de *geheele* bezetting in het vuur brengen; dat zij in de steunpunten van den Heer SWAVING groote kans heeft *te laat* te komen, meenen wij dat uit het vorenstaande met vrij groote zekerheid kan worden afgeleid.

Behalve dat de steunpunten niet voldoen aan de bovengenoemde, door WELITSCHKO gestelde hoofdeischen, hebben wij nog een tweetal bedenkingen tegen het ontwerp, nl. de plaatsing van de hefkoepels, en de ligging van de keelkazematten. De plaats van de hefkoepels is zoodanig, dat zij bij het afslaan van een stormaanval *over de eigen infanterie heen* moeten vuren. Zelfs al zou men wiskunstig kunnen bewijzen (wat bij kartetsvuur toch zeker niet 't geval is) dat hieruit geen gevaar kan voortspruiten, dan nog dient een zoodanige plaatsing, om de verkeerde moreele uitwerking, die er uit zou kunnen voortvloeien, naar onze meening te worden vermeden.

De flankerende kazematten van WELITSCHKO kenmerken zich verder hierdoor, dat hun front hetzij in schuine richting, hetzij trapswijze terugwijkt achter het dekkende keelmasker, ten einde — zonder de flankerende werking te benadeelen — iedere kazemat beter te dekken tegen schuin vuur langs de uiteinden van het keelmasker, naarmate zij verder van de dekking verwijderd ligt. Datzelfde denkbeeld is ook uitgedrukt in de ontwerpen van den Luitenant-Kolonel VOORDUIN (*De Militaire Spectator*, 1887) en van den Kapitein SNIJDERS (1), waarin de flankbatterijen hun front eenigszins van den vijand afwenden, zij het ook hier in mindere mate, omdat die fronten gepantserd en dus minder kwetsbaar zijn. De Heer SWAVING neemt nu wel is waar het trapvormige flankgebouw van WELITSCHKO over, maar keert het geheele front daarvan in zoo sterke mate naar den vijand toe, dat het zoowel aan schuin direct vuur langs het keelmasker als aan indirect vuur over het keelmasker heen, zeer blootgesteld is en geenszins voldoet aan den door den Heer SWAVING zelf vermelden eisch, dat geen schietgatreffers en geen treffers loodrecht op het muurwerk te verwachten mogen zijn.

Uit het voorafgaande zal het duidelijk zijn, dat wij met de door den Heer SWAVING ontworpen steunpunten niet kunnen meegaan; wij achten die werken om de opgegeven redenen te zwak, hun weerstandsvermogen te gering om den naam van *steunpunten* te verdienen en wij herkennen in die werken in geenerlei opzicht het type III van den Kapitein SNIJDERS, dat als »punt van uitgang» (bladz. 21) door den ontwerper is aangenomen; trouwens de Heer SWAVING stelt zelf (op bladz. 17) »de uitdrukkelijke voorwaarde» dat »het steunpunt van achteren en van ter zijde ondersteuning door infanterie kan erlangen,» maar hoe nu? zouden wij willen vragen, moet een steunpunt, dat bestemd is om *steun te verleen*en zelf gesteund worden en dat wel juist uit die deelen van de linie, die op zichzelf te zwak zijn, om zonder hulp van dat steunpunt, den aanvaller te weerstaan? Dit is, naar onze overtuiging, een gevaarlijke weg; en wij zouden geneigd zijn van den Heer SWAVING te zeggen, wat de Generaal BRIALMONT, van SCHUMANN sprekende, opmerkte (2): »Il perd de vue que l'appui mutuel cesse, lorsque les ouvrages qui doivent se soutenir, sont attaqués simultanément. Dans ce cas, chaque commandant n'est préoccupé que de la défense du poste, dont il a la responsabilité directe.»

Alleen als de werken zooveel weerstandsvermogen *in zichzelf* bezitten, dat zij *zonder het vuur van nevenwerken* (hetzij dan nevenforten of batterijen in de tusschenruimten) aan stormenderhandsche aanvallen het hoofd kunnen bieden, verdienen zij den naam van *steunpunten*.

Gaan wij thans over tot een nadere beschouwing van de voorgestelde inrichting en bewapening van de tusschenstellingen.

(1) Zie *Vde Verslag Krijgswetenschap*, 1890—91.

(2) *Influence du tir plongeant et des obus-torpilles sur la fortification*, bladz. 105.

De Heer SWAVING wenscht tusschen de steunpunten een »zône van verdediging» (bladz. 36) aan te leggen, bestaande hetzij uit opzettelijk daartoe aangelegde verbindingsliniën, zooals o. a. in de linie van *Spaarndam*, in den *Haarlemmermeerpolder* en tusschen *Kudelstaart* en *Uithoorn* het geval is, hetzij uit bestaande dijken of kaden; deze zône van verdediging wordt bezet met infanterie en met pantserkanonbatterijen, zijnde groepen van 3 tot 5 in verplaatsbare koepels opgestelde snelvuurkanonnen van 5,7 cM., die in de van den vijand afgekeerde taluds van dijken of kaden worden opgesteld; deze aldus bewapende zône is bestemd eene behoorlijk voorbereide en tijdig gereedgemaakte tegenpositie te vormen voor het afwijzen van stormaanvallen; het doel is in hoofdzaak troepenbestrijding en accesverdediging; wij zeggen hier »in hoofdzaak», omdat de Heer SWAVING de bovenstaande snelvuurkanonnen, zooals wij nader zullen zien, ook nog voor een ander doel gebruikt.

Behalve de genoemde pantserkanonbatterijen, wenscht hij de bedoelde zône ook nog te voorzien van pantserhouwitserbatterijen, zijnde groepen van 2 tot 4 in koepels opgestelde snelvuurhouwitsers van 12 cM., die aan den geschutstrijd met den aanvaller moeten deelnemen en voorts in kritieke oogenblikken een overstelpend vuur op de voorgelegen accessen moeten brengen.

Achter de genoemde zône van verdediging komt verder eenig zwaar geschut in open batterijen en, voor zoover de omstandigheden daartoe gunstig zijn, ook uitleggers voor het vuur op groote afstanden en verder voor den geschutstrijd; sommige van deze open batterijen, die door hunne ligging van het meeste belang zijn, wenscht de Heer SWAVING reeds in *vredestijd* aan te leggen.

Dat door de boven geschetste toepassing van de denkbeelden van MEIJER verschillende nadeelen, die dat stelsel aankleven, worden ontgaan, zooals door den Heer SWAVING op bladz. 68 en volgende, wordt uiteengezet, onderschrijven wij gaarne; vooral het aanleggen van steunpunten *in de linie* en het in eerste linie met infanterie bezetten van de tusschenstellingen achten wij belangrijke verbeteringen van het stelsel-MEIJER.

De groote zelfstandigheid in laatstgenoemd stelsel opgedragen aan de bij tweetallen in pantseraffuiten opgesloten kanonniërs kan bij de toepassing van de door den Heer SWAVING voorgestelde pantsergehuchten (bladz. 79) voor een goed deel als opgeheven worden beschouwd, daar elk zoodanig gehucht of groep van pantserkoepels, dat de verdediging van een vooraf aangewezen acces of terreingedeelte ten taak heeft, onder onmiddellijk bevel van een commandant staat, die op zijn beurt weder onder de bevelen van den commandant van het betrokken gedeelte der bewakingstroepen ressorteert.

De oplossing van den Heer SWAVING achten wij dus in het algemeen,

en afgezien van onze reeds ontwikkelde bedenkingen tegen de ontworpen steunpunten, veel aannemelijker dan de oorspronkelijke voorstellen van MEIJER. Het gebruik van met lichte snelvuurkanonnen bewapende pantseraffuiten voor de acces- en intervalbestrijking verdient voorzeker aanbeveling. Intusschen mag niet onopgemerkt blijven dat de Heer SNIJDERS in zijne reeds aangehaalde lezing voor de plaatsing van lichte snelvuurkanonnen reeds eene opstellingswijze in schuilplaatsen aan de binnenzijde der borstweringen van forten had voorgesteld, die, hoezeer alleen dekking in den afwachtingstoestand verzekerende, als een goede oplossing mag worden beschouwd, welke ook voor eene opstelling van lichte S. V. kanonnen in de tusschenliniën bruikbaar en in ieder geval veel goedkooper is dan de pantseraffuiten; deze laatste hebben evenwel boven de schuilplaatsen van den Heer SNIJDERS het voordeel van tevens dekking aan de bedieningsmanschappen in den gevechtstoestand te verschaffen en *verplaatsbaar* te zijn. Dit voordeel achten wij overwegend genoeg om voor accesbestrijking, in de tusschenliniën, de pantseraffuiten boven de vaste schuilplaatsen te verkiezen.

Ten einde het voordeel van verplaatsbaarheid zoomin mogelijk te veronzijdigen, zouden wij voorts alleen bij de voornaamste accessen beton-emplacementen voor die affuiten in vreedstijd willen aanleggen; dat men door het, door den Heer SWAVING aanbevolen kunstmiddel, om die beddingen met toebehooren op boerderijen te doen gelijken, er in zou slagen om den vijand omtrent de juiste ligging te misleiden, daarmede durven wij ons niet vleien. Den arbeid, verbonden aan het insteken van emplacementen voor de affuiten in de binnentaluds van dijken of kaden achten wij niet van zoodanigen omvang, dat wij dien niet tot oorlogstijd zouden durven uitstellen, vooral indien de juiste plaats en de inrichting van die emplacementen en van de daarbij gevorderde munitiebergplaatsen van te voren nagegaan is.

Wij hebben tot nog toe, bij de bespreking van de inrichting der tusschenlinie, gezwegen van de voorgestelde pantserhouwitsers van 12 cM. en wel omdat wij, eerlijk gezegd, niet goed begrijpen waartoe deze moeten dienen; men versta ons wel, wij kunnen ons alleszins begrijpen dat men houwitsers van 12 cM. in de tusschenliniën wil plaatsen, maar wij kunnen niet inzien dat zij gepantserd moeten zijn.

Wat toch beoogt men met die in pantseringen opgestelde vuurmonden?

In de brochure van het GRUSONWERK »Panzerlaffeten» (1. Theil 2. Auflage) wordt op bladz. 35 het doel van die vuurmonden als volgt omschreven: »die Bestimmung derselben ist eine doppelte, indem sie sich sowohl am Batteriekampf betheiligen, als auch mit Shrapnellfeuer zur Sicherung der Sturmfreiheit der Panzerliniën beitragen soll.»

Ook de Heer SWAVING, zegt op bladz. 36 dat zij dienen »voor den geschutstrijd en tot het met overstelpend vuur onveilig maken van de accessen in kritieke oogenblikken».

Twee geheel uiteenlopende bestemmingen dus, vuren op vaste doelen en troepenbestrijding. Hoewel een houwitser in het algemeen voor de eerste bestemming de aangewezen vuurmond is, wenschen wij al dadelijk op te merken dat het kaliber van 12 cM. om materieele schade van beteekenis aan 's vijands aanvalsbatterijen toe te brengen, te gering is; de granaat weegt toch slechts 16,4 KG., terwijl de eindsnelheid bij de grootste lading op 2500 M. afstand: 233 M^l. bedraagt; dat de vuurmond voor genoemd doel snelvurend moet zijn ingericht, kunnen wij niet inzien.

Verder zegt de GRUSON-brochure: »hierbei ist natürlich vorausgesetzt dass die Panzerlafete an einem gedeckten Punkte des Geländes einfach eingegraben ist»; natuurlijk, het karakter van den houwitser laat toe dien vuurmond achter eene dekking op te stellen, van dit voordeel moet dus gebruik gemaakt worden; maar waartoe dan pantsering? alleen uit vrees voor toevalstreffers of misschien met het oog op waarneming uit ballons captifs? Wij kunnen in geen van beide een behoorlijk motief voor pantsering vinden en zouden het wel zoo rationeel achten, voor het geld, dat voor de pantsering vereischt wordt, eenvoudig een grooter aantal ongepantserde vuurmonden aan te schaffen.

Is dus de snelvurende houwitser van 12 cM. voor het voeren van den geschutstrijd, naar het ons voorkomt, niet de aangewezen vuurmond, in een pantserkoepel »an einem gedeckten Punkte des Geländes» gebonden, is hij dat evenmin voor troepenbestrijding; zoodanige bestrijding zou toch met indirecte richting moeten geschieden, zij zou zich dus moeten bepalen tot onveilig maken van bepaalde strooken; afgezien van de moelijkheid om, inzonderheid bij nachtelijke aanvallen, uit te maken of de strook, waarop men ingeschoten is, al dan niet door den aanvaller wordt betreden, is het toch, wil men uitwerking hebben, noodig den aanvaller in zijne bewegingen met het vuur te volgen; dit is alleen bij directe richting mogelijk, terwijl de gevallen dat tot dit doel, in onze terreinen kort geschut vereischt wordt, veel zeldzamer zijn dan bij de terreinen, die door MEIJER als grondslag worden aangenomen.

Wij zouden op grond van een en ander de *pantser*houwitsers van 12 cM. uit het stelsel-SWAVING willen verwijderen; het eerste gedeelte van de hun toegedachte bestemming, nl. het deelnemen aan den geschutstrijd, willen overdragen aan de open batterijen en het tweede, omvattende de accesbestrijking, zoo men wil, aan eenige mobiele houwitsers van 12 cM. en anders aan de pantserkanonnen van 5,7 cM. en aan enkele zware (naar gelang van terreinsomstandigheden lange of korte) vuurmonden in de forten.

De voorgestelde bewapening voor de open batterijen blijkt uit de teekening op Plaat II; zij bestaat voor het noordelijk front der stelling uit lange kanonnen van 8, 10 en 12 cM. en uit enkele kanonnen van 15 cM.

Voor zoover die batterijen bestemd zijn om den geschutstrijd te voeren,

zouden wij, zooals wij nader hopen aan te toonen, aan eene uitsluitende bewapening met korte kanonnen en mortieren van 15 cM. de voorkeur geven.

De Heer SWAVING behandelt ook het gebruik van uitleggers; in de voorste weerstandslijn tusschen de forten wil hij ze *niet* aanwenden, omdat zij tegen het vijandelijk granaatkartetsvuur weerloos zijn en verplaatsing onder het vuur niet alleen zeer bezwaarlijk en tijdroovend, maar ook ondoeltreffend is, dewijl de afstand van den uitlegger, die zich per se in de boezemwateren moet blijven bewegen, ook na de verplaatsing aan den vijand bekend blijft. De Heer SWAVING, hoewel geen groot voorstander van uitleggers, meent dat zij, eenmaal voor de verdediging beschikbaar zijnde, het nuttigst te gebruiken zullen zijn in de derde linie, d. w. z. in de lijn der open batterijen.

Met dit denkbeeld kunnen wij ons niet vereenigen; het opstellen van een vuurmond op een wankelende bedding, zooals een uitlegger feitelijk is, is ontegenzeggelijk een nadeel, dat èn op de trefkans èn op de vuursnelheid een zeer ongunstigen invloed *moet* uitoefenen, maar dat men in sommige gevallen aanvaardt, ter wille van het voordeel uit de gemakkelijke verplaatsbaarheid voortvloeiende; welke vuurmonden nu moeten verplaatst worden? toch uitsluitend die, waarop de vijand zich kan inschieten, die hij waarnemen kan; dit is echter met de vuurmonden voor den geschutstrijd niet het geval, deze vuren op vaste doelen, kunnen dus indirect richten en worden mitsdien achter dekkingen geplaatst; zij hebben dan alleen toevalstreffers te vreezen, maar behoeven om die reden niet verplaatsbaar te zijn; het eigenaardige voordeel van op een uitlegger geplaatst te zijn, kunnen zij ontberen, en daarmee vervalt de reden om de nadeelen (slechte trefkans en geringe vuursnelheid) te aanvaarden; die vuurmonden zullen daarom beter op den vasten wal worden opgesteld.

De beste wijze om van gewapende uitleggers partij te trekken schijnt ons te zijn bij de accesverdediging; maar daartoe moeten zij van licht snelvurend geschut voorzien zijn; wij stellen ons ten deze geheel op het standpunt, door den Heer SNIJDERS in diens lezing van 1891 (1) ingenomen.

In het laatste gedeelte van zijn brochure geeft de Heer SWAVING een overzicht van het vermoedelijk verloop van een aanval tegen de door hem voorgestelde verdedigingslijn; hij beschouwt daartoe eerst den geschutstrijd en daarna den stormaanval.

Tijdens de voorbereidende handelingen des aanvallers, die den geschutstrijd voorafgaan, wordt het vuur van den verdediger uitsluitend afgegeven uit de open batterijen. »De naderingswegen, de dorpen en gehuchten, de kruispunten van wegen, défilés en andere terreingedeelten, die de vijand bezet houdt, vermoedelijk benut of zal moeten benutten, zal men dienovereenkomstig dag

(1) *Verslag Krijgswetenschap*, 1890—1891, bladz. 294.

en nacht onder meer of minder levendig vuur houden" (bladz. 103). Met deze opvatting van de taak van het verdedigend geschut in de eerste periode van de belegering volkomen instemmende, wenschen wij alleen de opmerking te maken dat de door den Heer SWAVING voorgestelde kalibers van 8 en 10 cM. ons, vooral met het oog op de groote afstanden, waarop in deze periode een krachtige uitwerking verlangd wordt, te zwak toeschijnen; naar ons voorkomt zou men tot dit doel over lange kanonnen van 15 cM., die *direct* moeten kunnen richten, behooren te beschikken. De directe richting is bepaald noodig, ten einde te kunnen voldoen aan de opdracht om »vijandelijke troepen, transporten, verkennende officieren enz. van uit iedere opstelling, die dergelijke doelen ziet (1) of bereiken kan" krachtdadig te beschieten. Uit het gestelde op bladz. 31, dat in de derde linie (zijnde de open batterijen) »het geschut altijd gemaskeerd is en indirect richt", leiden wij af, dat aan de laatstomschreven opdracht onmogelijk zal kunnen worden voldaan. Naar ons voorkomt, zijn de op plaat II aangegeven batterijen in den *Purmer* en achter de ontworpen keerkade in den *Beemster* voor eene bestrijding van »vijandelijke troepen en transporten" bepaald ongunstig gelegen.

De taak om aan den geschutstrijd voorafgaande handelingen des aanvallers te bestrijden, zal, naar onze meening als regel behooren te worden opgedragen aan lange kanonnen van 15 cM., opgesteld in pantserkoepels binnen de forten; in den regel zal elk fort slechts met twee dergelijke vuurmonden worden bewapend; waar evenwel de inundatie niet breed is, het aanvalsterrein de forten dicht nadert, en meerdere of wel breede accessen naar het fort leiden, zouden wij 4 zware vuurmonden in 2 koepels binnen het fort wenschen. Behalve voor het vuur op groote afstanden, wenschen wij die vuurmonden ook in latere perioden van den aanval voor de accesbestrijking te bestemmen en wij zouden hun de taak willen opdragen, die de Heer SWAVING voor de pantserhouwitsers van 12 cM. bestemd heeft, nl. »het met overstelpend vuur onveilig maken van de accessen in kritieke oogenblikken". Dit overstelpende vuur wordt met de kanonnen van 15 cM. L. niet bereikt door groote vuursnelheid, maar door groote uitwerking van elk schot op zichzelf.

Aan den geschutstrijd doet de Heer SWAVING ook de pantserbatterijen deelnemen; deze batterijen moeten daarbij onverwacht en stootsgewijze, slechts gedurende enkele oogenblikken optreden. De Heer SWAVING is van meening dat een stoot van eenige minuten voldoende zal zijn om enkele aanvalsbatterijen te »verhagelen" en daarvan »de levenskracht" uit te blusschen (bladz. 106). Wij kunnen deze verwachting niet deelen.

Om de levenskracht van een batterij uit te blusschen, moet men óf de bedieningsmanschappen voor het grootste gedeelte buiten gevecht stellen, of de vuurmonden demonteeren of eindelijk de geschutemplacements verwoesten.

(1) Wij cursiveeren.

Voor het eerste is de kogelbaan van het S. V. kanon van 5,7 cM. te gestrekt, de invalshoek van het 2,72 KG. zware projectiel bedraagt op 2500 M. $8^{\circ}24'$, zoodat bij een vuurlijnhoogte van 1,60 M. de granaat op 10,80 M. *achter* de vuurlijn de bedding zal treffen, bij 2,20 M. dekkingshoogte zelfs eerst op 14,85 M. daarachter; de bedieningsmanschappen kunnen zich daartegen dus dekken door eenvoudig met den rug tegen het binnentalud te gaan zitten — blijft dus voor dit doel alleen de pantserhouwitser, die bij een lading van 0,25 KG. op 2500 M. een invalshoek van 18° en een eindsnelheid van 191 M. geeft; door zich tijdelijk in de schuilplaatsen terug te trekken, zullen de bedieningsmanschappen zich ook hiertegen gemakkelijk kunnen dekken. Om belangrijke materiele schade aan vuurmonden toe te brengen, achten wij het kaliber van 12 cM., zooals wij reeds zeiden, wel wat zwak; het verwoesten van emplacementen of omverwerpen van beddingen eindelijk, is alleen te verkrijgen door onder groote invalshoeken inslaande mijngranaten van 15 of 21 cM.

Het tot zwijgen brengen van de aanvalsbatterijen dient, naar ons voorkomt, opgedragen te worden aan met korte kanonnen en mortieren van 15 cM. bewapende tusschenbatterijen; deze kunnen met hunne stalen granaatkartetsen, die elk 500 kogeltjes bevatten, de bedieningsmanschappen buiten gevecht stellen en met granaten de vuurmonden demonteeren, de schuilplaatsen doorslaan en de munitiemagazijnen vernielen (1). De stelling van den Heer SWAVING dat »de massa van de in korten tijd met en na elkaar inslaande projectielen in de plaats treedt van hunne grootte» (bladz. 106) onderschrijven wij in geen deele. De Heer SWAVING zegt trouwens zelf op bladz. 109: »Toch heeft dergelijke beschouwing (nl. eene die *alleen* het aantal stukken ijzer weggeslingerd in een bepaalde tijdsruimte tot grondslag neemt) ook hare keerzijde, de weinige uitwerking namelijk der kleine projectielen tegen weerstandbiedende voorwerpen.»

Bij de bespreking van het vermoedelijk verloop van den stormaanval legt de Heer SWAVING terecht veel gewicht op de accesverdediging; het denkbeeld om de voorposten langs de accessen te vervangen door mechanische waarschuwingsmiddelen, als trapgranaten en elektrische alarmschellen, lacht ons echter niet toe; het is toch opmerkelijk, hoe dikwijls juist in de meest ongewenschte oogenblikken stoornis in de werking van dergelijke toestellen intreedt. Het vraagstuk om een regeling te treffen, waarbij de voorposten na waarschuwing op zoodanige wijze terugtrekken, dat zij de vuuruitwerking op het acces niet hinderen, schijnt ons volstrekt niet onoplosbaar.

Aan het eind van onze beschouwing over den arbeid van den Heer SWAVING gekomen, wenschen wij in enkele punten samen te vatten, hoe

(1) Ter vergelijking met de bovengenoemde gegevens van den houwitser van 12 cM., zij hier aangeeteekend, dat de granaten van ons kanon van 15 cM. K. 31,6 KG. weegt en bij 2,5 KG. lading, op 2500 M. afstand, een eindsnelheid van 232 M. bezit.

wij ons, op den grondslag van het vorenstaande, de inrichting der stelling zouden denken:

a. krachtige steunpunten op de emplacements der bestaande zandop-
hoogingen, op onderlinge afstanden dus van circa 2400 à 3000 M.; deze
steunpunten in hoofdzaak ingericht voor infanterie, voorzien van eigen
flankement en gelegenheid tot zijwaartsche bestrijking en voorts bewapend met
2 of 4 kanonnen van 15 cM. L. in pantserkoepels; alleen in enkele gevallen,
waar het terrein zulks noodig maakt, zouden, in stede van lange, korte
kanonnen van hetzelfde kaliber moeten worden genomen.

b. tusschen de steunpunten een doorlopende opstelling (hetzij achter
verbindingsborstweringen of anders achter bestaande dijken) voor infanterie,
ter plaatse van de accessen en voorts zijwaarts van de forten, mede ter
bestrijking van de door deze afgesloten accessen, batterijen van lichte pantser-
koepels, bewapend met snelvuurkanonnen van 5,7 cM.; hiermede geven wij
dus een bevestigend antwoord op de vraag, gesteld in de laatste zinsnede
van de brochure van den Heer SWAVING.

c. achter de sub b bedoelde linie en gedekt achter dijken of andere
terreinvoorwerpen, in oorlogstijd aan te leggen batterijen voor kort geschut,
bestemd tot het voeren van den geschutstrijd.

Zoolang op de emplacements voor de forten in de Stelling van Amsterdam
slechts verdedigbare aardwerken liggen, zouden de lichte pantserkoepels,
naar ons toeschijnt, voorts met vrucht in die werken, voor de zijwaartsche
bestrijking van de tusschenliniën en voor de flankering van de frontgracht
kunnen worden aangewend. De voor dit doel aangekochte lichte koepels
zouden *later*, na voltooiing van de forten, geenszins overtollig zijn, maar
met voordeel ter versterking van de bewapening der tusschenliniën zijn te
benutten.

A. J. DOORMAN,
Kapitein der Genie.

's Gravenhage, 10 Nov. 1893.

BOEKAANKONDIGING.

Iets over de positie der Indische officieren en hunne behandeling, met een voorbeeld er van. Fais ce que dois. Voor rekening van den Schrijver.

Zooals de titel aangeeft is deze brochure, geschreven door den gepensionneerden Majoor H. OOSTERWIJK, in twee deelen gesplitst; de eerste acht bladzijden, en de laatste, zijn aan het algemeen gewijd; de overige acht en twintig pagina's geven het voorbeeld, dat de geschiedenis van den Schrijver bebelst.

Majoor OOSTERWIJK acht zich in zijne rechten bekort door zijne pensionneering; hij heeft zich te vergeefs tot alle bevoegde autoriteiten gewend om herstel van recht. Nu richt hij zich ten slotte tot de publieke opinie, met het doel »verkrijging van verbetering van den toestand der officieren van het Indische leger.»

Zal de Schrijver er in slagen de publieke opinie te winnen? Wij betwijfelen het. Waar hij voor het officierskorps, in zijn geheel, pleit, gelukt het hem o. i. niet den toon te treffen die tot lezen uitnoodigt; men leest niet gaarne eene bladzijden-lange aaneenschakeling van uittreksels van officieele stukken. Bij het pleidooi, dat vervolgens de handelingen laakt der in zijne zaak opgetreden autoriteiten, laat Schrijver alle getuigen à charge aan het woord, maar wij missen enkele, die misschien à décharge zouden optreden. Zoo bijv.: waarom is de directeur der kaderschool te Meester Cornelis in 1883 naar Sumatra's Westkust overgeplaatst? (bladz. 33). Waarom is de gewestelijk militaire commandant der Lampongsche districten in 1886 ontijdig vervangen, zonder dat hij eenige aanmerkingen ontvangen had? (bladz. 13). Als de autoriteiten gemeend hebben Schrijver tweemaal een gewichtig zelfstandig commando te moeten ontnemen, is het dan niet te verklaren dat zij de proef geen derde maal wenschen te herhalen? Het is natuurlijk zeer goed mogelijk dat die autoriteiten dwalen, maar zij zijn vermoedelijk evenzeer overtuigd dit niet te doen, als de Schrijver het zijnerzijds is. »Fais ce que dois» is ook hun motto.

De brochure bracht ons tot de conclusie, dat het te betreuren is, dat geen termen gevonden zijn om Schrijver, na eene 23jarige, zeer mooie loopbaan en radat hij tot majoor bevorderd was, in staat te stellen het aan dien rang verbonden pensioen te verdienen, in een werkkring hier te lande; maar overigens heeft zij ons niet kunnen overtuigen, dat het beschreven voorbeeld iets kan bijdragen tot »verkrijging van verbetering van de toestand der officieren van het Indische leger,» — hoe gaarne wij de wenschelijkheid hiervan ten volle beamen.

SI ANOE.